

Prostorni identitet Brčkog

Mendeš, Gabriela

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:926398>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Gabriela Mendeš

Prostorni identitet Brčkog

Diplomski Rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovnom-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra/magistre geografije

Zagreb

2018.

Ovaj diplomski rad izrađen je u sklopu diplomskog sveučilišnog studija Geografija (jednopedmetni); smijer: prostorno planiranje i regionalni razvoj pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom predavača izv.prof.dr.sc. Aleksandar Lukić

Prostorni identitet Brčkog

Gabriela Mendeš

Izvadak: U ovom radu prikazan je prostorni identitet Brčkog. To je prostor koji je zbog svog položaja i složene demografske strukture dobio i poseban politički status u državnom uređenju BiH. Rad razmatra uzroke i posljedice stvaranja današnjeg prostornog identiteta Brčkog. Uzet će se u obzir historijsko-geografski razvoj, promjene nacionalne strukture od kraja 19. stoljeća, političko uređenje distrikta kao zasebne administrativne jedinice, te percepcija stanovništva o prostornom identitetu Brčkog. Na osnovu navedenih pokazatelja pokušat će se prikazati realna slika identiteta ovog prostora. Uvidjet će se da je prostorni identitet Brčkog složen, kako zbog političkog statusa u državi tako i zbog položaja i demografske strukture. Međutim, kao takav funkcionira skoro dvadeset godina i manje je izražena nacionalna napetost u odnosu na ostale dijelove BiH.

47 stranica, 2 grafička priloga, 21 referenca, 5 tablica, 5 slika

Ključne riječi: Brčko, identitet, zasebna administrativna jedinica-distrikt, složenost prostornog identiteta, utjecaj Domovinskog rata, promjene u nacionalnoj strukturi

Voditelj: izv.prof.dr.sc. Aleksandar Lukić

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić, doc. dr. sc. Vedran Prelogović, doc.dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Tema prihvaćena: 7. 2. 2017.

Rad prihvaćen: 15.01.2018.

Datum i vrijeme obrane: 21.02.2018., 12:00

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Spatial identity of Brčko

Gabriela Mendeš

Abstract: The paper examines the causes and consequences of creating today's spatial identity of Brčko. An area which, due to its position and complex demographic structure, has received a special political status in BiH's state administration. Historical-geographical development, changes in the national structure of the end of the 19th century, political arrangement of the district as a separate administrative unit, and population perception of the spatial identity of Brčko will be taken into account. Based on the above mentioned indicators, a real image of the identity of this space will be attempted. It will be seen that the spatial identity of Brčko is complex because of its political status in the country and its position and demographic structure. However, a city function has been working for almost twenty years and there is less national tension than other parts of BiH.

47 pages, 2 charts, 21 references, 5 tables, 5 pictures

Key words: Brčko, identity, separate administrative district-unit, complexity of spatial identity, influence of the Homeland War, changes in the national structure

Supervisor: Aleksandar Lukić, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor, Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor, Lana Slavuj Borčić, PhD, Assistant Professor

Thesis submitted: 07.02. 2017

Thesis accepted: 15.01.2018.

Thesis defense: 21.02.2017., 12:00h

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Ciljevi i zadaci istraživanja.....	2
1.3. Metode i tehnike rada.....	3
1.4. Dosadašnja istraživanja	4
1.5. Osnovne hipoteze	6
2. OSNOVNA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA PROSTORA.....	7
2.1. Prostorni obuhvat	7
2.2. Historijsko-geografski razvoj	8
2.3. Fizičko-geografska obilježja	11
2.3.1. Klimatske i reljefne posebnosti	11
2.3.2. Hidrografska i ostala obilježja	12
2.4. Demografska obilježja.....	14
2.4.1. Osnovna demografska kretanja	15
2.4.2. Stanovništvo prema nacionalnosti.....	17
3. OBILJEŽJA I RAZVOJ IDENTITETA	19
3.1. Standardni pristup identitetu	19
3.2. Prostorni identitet kao temelj svih identiteta.....	20
3.3. Prostorni i geografski identitet.....	20
3.3. Društveni i politički identitet	22
3.4. Etnički i nacionalni identitet.....	23
3.5. Promjene identiteta	25
4. DISTRIKT BRČKO – IDENTITETSKA SLOŽENOST	26
4.1. Politički aspekt izdvajanja	26
4.2. Teritorijalna posebnost	29
4.3. Identitetska složenost	31
4.4. Prostorni identitet.....	32

4.5. Vjerski i etnički identitet.....	33
4.6. Nacionalni identitet.....	35
4.7. Percepcija prostornog identiteta Brčkog.....	38
5. RASPRAVA.....	41
6. ZAKLJUČAK	42
7. LITERATURA I IZVORI.....	45
8. POPIS SLIKA I TABLICA.....	47

1. UVOD

U 20. stoljeću na Balkanskom poluotoku formirali su se novi geopolitički odnosi. Bosna i Hercegovina oduvijek je imala nestabilno državno uređenje, u kojem god sastavu bila. Krajem 20.stoljeća dobiva drugačije značenje, političko uređenje, raspodjelu prostora i funkcioniranje kakvo nikada nije imala. Danas je ta država samostalna i neovisna od bilo koje druge države u čijem sastavu je nekada bila. Međutim, unutar svojih granica prostor je raspodijeljen. Formirana su dva entiteta i jedna jedinica lokalne samouprave koja također predstavlja zasebnu administrativnu cjelinu. Posljednji sukobi na ovom prostoru zbili su se pred sam kraj 20. st. Domovinski rat determinirao je ovakvu raspodjelu. Prostor BiH trebao je biti podijeljen na dva dijela, jednako je trebao pripasti Federaciji i Republici Srpskoj. Jedan dio prostora u sjeveroistočnom dijelu BiH, tj.prostor Brčkog koji obuhvaća svega 1% ukupne površine, ostao je neopredijeljen. Tijekom raspodjele prostora BiH, nije postignut konsenzus oko toga kome će Brčko pripasti, nego kao privremeno rješenje odlučeno je da će Grad Brčko biti zasebna administrativna jedinica pod nazivom distrikt Brčko. Takvo političko uređenje determinirano je položajem, kako u odnosu na entitete unutar države, tako i u odnosu na susjedne države Hrvatsku i Srbiju.

Danas, nakon postojanja distrikta skoro 20 godina, postavlja se pitanje kome zapravo pripada, te kakav je prostorni identitet u ovoj administrativnoj jedinici. U ovom radu istražiti će se elementi prostornog identiteta Brčkog, njegov položaj, političko uređenje, vjersku i nacionalnu strukturu. Naglasak će biti na nacionalnoj strukturi koja je oduvijek bila promjenjiva. Istražiti će se promjene kroz povijest koje su se događale na ovom prostoru, te što je na njih utjecalo.

1.1. Predmet istraživanja

Geografski predmeti istraživanja određeni su složenom vanjskom i unutarnjom strukturom, a sastoje se od geografskog prostora na Zemljinoj površini (vanjski predmet istraživanja) i sadržaja, procesa, veza, odnosa i modela u tom prostoru (unutarnji predmet interesa) (Šterc, 2012). Brčko sa svojim fizičko-geografskim, historijsko-geografskim i društveno-geografskim obilježjima ima veliki utjecaj na unutarnji predmet interesa, tj. na formiranje postojećeg identiteta unutar političkih granica. Geografski položaj distrikta Brčko determinirao je formiranje društvene nadgradnje i povijesnih zbivanja. Svi utjecaji, sadržaji, veze i odnosi koji se se zbivali kroz povijest uvjetovani su nacionalnim, religijskim, društvenim i kulturnim identitetima koji su se kroz povijest razvijali na ovom prostoru. Da bismo došli do spoznaje kakav je prostorni identitet Brčkog, potrebno je razmotriti sve navedene identitete, stoga će u ovom radu i to biti objašnjeno.

1.2. Ciljevi i zadaci istraživanja

Ciljevi istraživanja jesu prikazati uzroke i posljedice nastanka sadašnjeg prostornog identiteta Brčkog. Prije svega, uzet će se u obzir elementi prostornog identiteta koji imaju najviše utjecaja na promjene istraživanog prostora, a to su: demografska struktura, položaj i politički aspekt izdvajanja. Analizom sadašnjeg prostornog identiteta uvidjet će se kako Brčko funkcionira kao zasebna administrativna cjelina, te što bi moglo utjecati na promjene prostornog identiteta u budućnosti.

(Z1) Identificirati i proučiti sve elementarne teorijsko-koncepcijske aspekte identiteta pojedinačno, što će biti temeljno polazište za razumijevanje identitetske složenosti prilikom daljnjeg istraživanja.

(Z2) Posredstvom literature proučiti složenost prostornog identiteta Brčkog kroz povijest pa sve do danas, te predvidjeti tokove identitetske transformacije u budućnosti

(Z3) Posredstvom literature objasniti administrativnu podjelu BiH i zašto je današnji prostor Brčko distrikta bio problem prilikom raspodjele države na entitete, tj. zašto nije pripalo jednom od druga dva entiteta (Republici Srpskoj ili Federaciji BiH) Bosne i Hercegovine.

(Z4) Proučiti uzroke i posljedice identitetske nestabilnosti, te političko uređenje distrikta Brčko kao zasebne administrativne cijeline.

(Z5) Utvrditi osnovna demografska kretanja Brčkog. Poseban naglasak je na nacionalnoj strukturi koja se kroz povijest mijenjala kao posljedica burnih i dinamičnih političkih događanja.

(Z6) Istražiti percepciju prostornog identiteta stanovništva Brčkog, s obzirom na njihovu nacionalnu i religijsku pripadnost. Također, saznati o stavovima, svjesnosti i/ili nesvjesnosti ljudi o identitetskoj nestabilnosti u prostoru.

Empirijsko istraživanje prostornog identiteta Brčkog u cjelini je zahtjevan posao. Moglo bi se reći da je problematika prostora Brčkog novija tema, te je to razlog zbog čega nema veliki broj članaka i studija, kako o prostornom identitetu, a tako i o sustavu političkog uređenja. Svrha rada nije razjasniti kojem narodu, državi ili entitetu ovaj prostor zapravo pripada! Svrha je cjelokupno i kompleksno obuhvatiti sadržaje, procese, veze koje su se vremenom odvijale na ovom prostoru zbog svih naroda podjednako koji su sebe smatrali dijelom tog prostora, bez obzira na neprihvatanje jednih i drugih. Odnosno utvrditi da ovaj prostor danas ne bi bio takav kakav jest bez ijednog od konstitutivnih naroda BiH.

1.3. Metode i tehnike rada

Kao glavna metoda pri ovo istraživanju korištena je metoda intervjua. To je kvalitativna metoda, kojom se u ovom radu nastojalo prikupiti stavove i mišljenja stanovnika Brčkog o prostornom identitetu. Postoje tri tipa intervjua: strukturirani, nestrukturirani i polustrukturirani. U ovom slučaju koristio se polustrukturirani intervjua, tj. pitanja su bila unaprijed definirana, ali pri vođenju razgovora, po potrebi pitanja su se prilagođavala ispitaniku.

Teme vezane za distrikt Brčko su poprilično nove, te u smislu identitetske složenosti nije ranije istraživano. Prilikom traženja literature nisam naišla niti na jedan rad koji konkretno piše o prostornom identitetu ili općenito o identitetskoj složenosti u Brčkom. Od velike koristi bili su popisi stanovništva od vremena Austro-Ugarske pa sve do posljednjeg popisa (2013). Te publikacije preuzete su iz službenih publikacija Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske. Također, bitno je napomenuti da je teško doći do popisa stanovnika BiH u BiH; podaci nisu javni na internetu. S obzirom na teorijsko-metodološki pristup, uvjetovan predmetom

interesa i atribucijom rada, u ovom su radu uglavnom primjenjivane logičke, teorijske ili misaone metode, tzv. opće metode (Zelenika, 2000).

Demografske promjene povezivale su se sa historijskim razvojem i vlastima pod kojima je sve bio ovaj teritorij, te na osnovu toga donosili zaključci o tome što je utjecalo na promjene. Odnosno, u ovom radu stanovništvo je prikazano kao glavni indikator promjena prostornog identiteta Brčkog. Prilikom traženja literature, pronašla sam veliki broj radova o državnom uređenju BiH, administrativnoj podjeli, regionalizaciji i sl. Problematika koja je obrađena u toj literaturi nije direktno vezana za temu prostornog identiteta Brčkog, ali vezana je na način da su aspekti takve problematike slični aspektima nestabilnosti prostornog identiteta u Brčkom.

Također, bitno je objasniti naziv diplomskog rada "Prostorni identitet Brčkog". Vidimo da je izostavljeno administracijsko obilježje "distrikt", tj. značenje koje ima u trenutnom državnom uređenju BiH. Razlog tome jest to što je Brčko kroz povijest, pripadajući različitim vlastima imalo različita značenja u njihovim političkim sustavima. Distriktom postaje tek krajem 20. stoljeća, koje je dijelom samo jedne faze razvoja prostornog identiteta Brčkog. Bitno je napomenuti još da su korištene GIS metode radi lakšeg grafičkog prikaza položaja prostora i prostornog razmještaja stanovništva, što omogućava bolje i lakše razumijevanje ovakvog prostornog identiteta. Sva prikupljena saznanja i rezultati istraživanja dobiveni korištenjem navedenih metoda su korišteni u svrhu izražavanja ključnih stavova diplomskoga rada, odnosno istraživanja prostornog identiteta Brčkog.

1.4. Dosadašnja istraživanja

Danas je dostupnost informacija i literature lakša zbog digitalnih mreža i baza u sveučilišnim knjižnicama. Međutim, kao što sam već spomenula, ovakva problematika u smislu identitetske složenosti vezane za Brčko jos nije istraživana. Veliki broj radova je na srpskom ili bošnjačkom jeziku. Srpski autori pišu o Srbima u Brčkom, a bosanski o Muslimanima kao pripadajućem narodu. Jedan od srpskih autora je Nikola Milanović koji u svojem radu Srpsko Brčko (1997), piše o povijesi Bosne i Brčkog, iznosi činjenice kojima želi potrditi da ovaj prostor pripada Srbima, te navodi zločine koje su počinili "ustaše u mudžahedini. Nema slične tematike sa primarno geografskim pristupom, metodama i tehnikama rada, koji bi mogli biti od koristi ovom radu. Samija Rizvanović (1985.) u svojem radu: "Brčko i okolina u radničkom pokretu i NOB-u" (1985) u poglavlju o historijsko-geografskom razvoju, navodi "Muslimane" kao prve stanovnike

Brčkog. Vrijedan spomena je svakako i Ivan Lovrenović, koji u svojim dijelima: *Bosanski Hrvati* (2002), *Unutarnja zemlja: Kratki pregled kulturne povijesti Bosne i Hercegovine* (2004), na poseban način piše o BiH, o "bosanskom čovjeku; i kao zemlji tri naroda, te uzrocima i posljedicama politike kakva je danas. Anto Pranjković je napisao članak pod nazivom: "Brčko za vrijeme Austro-Ugarske", u kojem navodi kako su Hrvati-katolici najveći procvat doživjeli za vrijeme Austro-Ugarske. Pored toga, smatra da je društveni, prosvjetni, gospodarski, kulturni, športski i svaki drugi razvitak druga dva naroda bilježio najveći rast upravo u Austro-Ugarskom periodu.

Ipak, identitet je kompleksan predmet interesa, stoga se literatura može svrstati u nekoliko kategorija:

-Radovi o aspektu identiteta sa stajališta društveno-humanističkih znanosti

-Radovi o povijesti BiH

-Radovi o političkom stanju u BiH

-Radovi o razvoju jednog od naroda u BiH

Ostala literatura obuhvaća znanstvena djela, udžbenike, službene dokumente (Ustav, Statut, Daytonski sporazum) s općim podacima o Brčkom (geografskim, povijesnim, pravnim...).

Što se tiče teorijskog shvaćanja pojma identiteta i njegovih oblika, tom tematikom bave se: Smith (1991), Tofan (2004), Potelj (2009), Beljinca (2012), Korunić (2005), Flege (2010). O prostornom identitetu pisali su: Šterc (2012), Šterc i Komušanac (2014), Pejnović (2007), Pavić (2008).

Marija Tudorova je Bugarska povjesničarka koja je napisala knjigu *Imaginarni Balkan* (2015). U tom radu, Tudorova ne opisuje balkanske narode kao nevine žrtve nego govori o problemu identiteta Balkana.

1.5. Osnovne hipoteze

Na temelju dosadašnjih istraživanja i iskustvenog znanja proizlaze sljedeće hipoteze, koje će biti ispitane ranije navedenim metodološkim postupcima:

1. Brčko predstavlja raskrižje tri države: BiH, Hrvatske i Srbije;
2. Brčko svoj identitet temelji na prostornom obuhvatu i etničkoj složenosti;
3. Identitet Brčkog sa svojim posebnostima ni danas se u cijelosti ne prihvaća od strane naroda koji žive na tom prostoru;
4. Na razvoj identiteta utječu promjene u nacionalnoj strukturi.

2. OSNOVNA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA PROSTORA

2.1. Prostorni obuhvat

Slika 1. Geografski položaj Brčko distrikta

Izvor: <https://www.google.hr/search?q=br%C4%8Dko+karta&client=firefox-b-ab>

Brčko je grad u sjeveroistočnom dijelu BiH. Predstavlja zasebnu administrativnu cjelinu u državi, tj. distrikt Brčko, pored dva entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske. Distrikt je smješten u podnožju planine Majevice uz rijeku Savu, te nalazi se na 95 mnv. Nalazi se uz samu granicu sa Republikom Hrvatskom od koje ga dijeli rijeka Sava. Također je granično područje između dva entiteta u državi. Na istočnoj strani, Brčko graniči s općinom Bijeljina, sa zapada graniči sa Pelagićevom, koji su sklopu RS, na jugoistoku je općina Čelić, na istoku je Srebrenik i na jugozapadu je Gradačac, na sjeveroistoku graniči sa Orašjem, koji pripadaju FBiH, te sa sjevera graniči sa Republikom Hrvatskom.

Prema prirodno-geografskoj regionalizaciji Velimira Rogića, Brčko pripada Sjevernom preripanskom prostoru, tj. prostoru na kojem se nalazi Bosanska Posavina. Bosanska Posavina sastoji se od dva dijela: savska aluvijalna ravan s ocjeditim terasnim zonama i tercijarno-

kvartarna pobrđa. Prema ekonomsko-funkcionalnoj regionalizaciji iz 1991. Godine, Brčko priprada Tuzlanskoj makroregiji. U tu makroregiju spadaju još Bijeljina i Zvornik. Bosanska Posavina obuhvaća sedam gradskih naselja: Brčko (41000 stanovnika), Derventa (18000), Bosanski Brod (14000), Modriča (10500), Odzak (9500), Bosanski Šamac (6500) i Orašje (4500). Od svih tih gradskih naselja, Brčko se izdvaja kako potencijalni regionalni centar (Đorđić, 1996).

Položaj Brčkog ima veliki značaj. Udaljenost glavnih gradova, Sarajeva, Zagreba i Beograda je oko 200 kilometara; puno je manja udaljenost od regionalnog centra Tuzle, oko 50 kilometara; regionalni centar Slavonije, Osijek je udaljen oko 100 kilometara, a centar Semberije, Bijeljina udaljena je oko 40 kilometara. Izlazak na regionalni autoput (Zagreb – Beograd udaljen je oko 20 km, točnije nalazi se kod grada Županje. Započeta je izgradnja zaobilaznice, a također postoji plan da kroz teritorij Grada prolaze dvije trase autoputa, jedna je Banja Luka – Bijeljina, a druga eventualno račvanje budućeg koridora Vc. Od velikog značaja je i riječna luka na rijeci Savi koja je važna u gospodarskom smislu.

2.2. Historijsko-geografski razvoj

Starija povijest ovog kraja je nedovoljno istražena, pogotovo što se tiče političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih procesa. Posljednja iskopavanja na području Posavine ukazuju na to da je ovaj prostor bio naseljen još u neolitsko doba. U prapovijesnom razdoblju, mjesta koja su bila naseljena su: Vidovice, Kopanice, Gornja Laništa, Vučilovac. Na tim mjestima pronađeni su predmeti grčkog i rimskog novca. U antičko doba doseljavaju se Iliri. Oni su se bavili stočarstvom i za sobom su ostavili razvijeniju kulturu. Oko 400. G. Pr. Krista, ilirska plemena selila su se prema jugu, a ovaj prostor naselila su keltska plemena. Početkom nove ere, cijelu Bosnu pokorili su Rimljani. Kelte su protjerali, a Ilire su romanizirali. Tada je je Bosanska Posavina, pri novoj administrativnoj podjeli pripala Panoniji. Rimljani su još oko 170. Godine podignuli utvrdu Salde, najvjerojatnije na ušću Brke u Savu. Tek po raspadu Rimskog Carstva utvrda je srušena. Rimljani vladaju do kraja IV. St. U petom stoljeću ovaj kraj naseljavaju Slaveni. Od V-IX st. Povijest ovog kraja nije dovoljno istražena zbog toga jer ne postoje ostaci materijalnih i pisanih spomenika. U IX. St. Bosanska Posavina bila je u sastavu Bijeje Hrvatske. U X. St. Zauzimaju je Mađari, iako nisu uspjeli zauzeti prostore južno od Save jer je to spriječio hrvatski kralj Tomislav. Nakon njegove smrti, prevlast dobiva srpski župan Časlav. Nakon njega, vladari su se mijenjali, sve dok Bosna nije potpala pod ugarsku vlast (1073.g). Tada je kraj

Bosanske Posavine ulazio u sastav bosanske oblasti koja se naziva Usora. Taj pojam prvo se odnosio samo na dolinu rijeke Usore, a kasnije se proširio i na donju oblast rijeke Bosne pa sve do rijeke Save.

U 13. St. Bosna ratuje sa Mađarima. Od 1237. Do 1319. Usora i njezin istočni dio nalazio se izvan Bosne. Tada Ugarska formira Usoru kao svoju banovinu.

Početak 14. St. Usora ponovno dolazi u ruke bosanskih banova i kraljeva. I nakon toga, Ugarska i dalje napada i bori se za ovaj prostor. Borba sa Mađarima traje sve do 1410. Godine. Bosna je doživjela veliki poraz. U kraju Bosanske Posavine došlo je do teritorijalnih izmjena što je ostavilo posljedice. Tadašnji ugarski kralj podijelio je Bosansku Posavinu na nekoliko dijelova. Sreberenicu je dao Srpskom despotu Stevanu Lazareviću, jedan dio je ostavio Bosancima, a usorsku oblast je pod ugarskom upravom. Ovakvo stanje potrajalo je sve do velikog prodora Turske. Tada je ugarski ujecaj zamijenjen turskim. Turska je prvo zavládala centralnom Bosnom, a sjeverni kraj bio joj je od velikog značaja zbog lakšeg prodora u Slavoniju (Mujačić, 1995).

1521. godine na rijeku Savu izbijaju Turci. Oni formiraju novu administrativnu podjelu i Usora je tada spadala u Zvornički sandžak. Na mjestu nekadašnje rimske utvrde sagradili su vlastitu utvrdnu na području današnjeg Brčkog. Oko njihove utvrde razvija se novo naselje pod nazivom „Brčki Brijeg“ ili „Brčka Varoš“. Važnost Brčkog u to vrijeme bila je veća obzirom da je to bilo granično područje ka Austriji, pa su tu boravili turski graničari (Mujačić, 1995). Proces islamizacije u ovom kraju bio je zastupljen za sve vrijeme Osmanlija. Mladi su prelazili na islam dok su stari zadržali kršćansku vjeru. I danas na ovom prostoru postoje brojne katoličke crkve i samostani, a stanovništvo je uglavnom pravoslavno ili muslimansko. Katolici su uglavnom bježali prema sjeveru, a na njihovo mjesto dolazili su pravoslavci. Katolici odlaze u krajeve koji su pod austrijskom vlašću, koja se smatrala zaštitnicom kršćana.

Tijekom 19. I 20. Stoljeća dolazi do naglog razvoja Brčkog, pa je tako 1869. Godine uveden telegraf, naredne godine osnovana je pošta, bolnica je osnovana 1886. Godine, gradska knjižnica 1892. Godine, a godinu kasnije osnovana je trgovačka akademija. 1894. Godine u promet je pušten željeznički most na rijeci Savi, koji je dug 755 metara. U isto vrijeme sagrađen je i otvoren prvi hotel u Brčkom, ali i u Bosni i Hercegovini, „Hotel Posavina“. 1900. Godine Brčko je dobilo struju, a u to vrijeme, dakle početkom 20. Stoljeća brojilo je mnoge škole, banke, pošte, hotele, te dvije pilane i dvije ciglane. Možemo slobodno reći da je ovo razdoblje predstavljalo vrijeme najvećeg napretka brčanskog područja (Mujačić, 1995). 1939. Godine u susret Drugom Svjetskom ratu, potpisan je sporazum Cvetković – Maček, kojim je stvorena Banovina Hrvatska,

a kotar Brčko spadao je unutar iste, gdje je grad Brčko bilo središte kotara, a unutar njega nalazilo se nekoliko, danas susjednih općina Distrikta (Čelić, Orašje, Bosanski Šamac, Domaljevac, Tramošnica...). Potom 1941. Godine Brčko se nalazi u sastavu NDH, u kojem ostaje sve do ulaska partizanskih trupa 7. Travnja 1945. Godine (Mujačić, 1995). Nakon Drugog Svjetskog rata Brčko se nalazi u sastavu FNR Jugoslavije, a potom SFR Jugoslavije. Posebno važan, ali i širom bivše Jugoslavije poznat projekt bila je izgradnja željezničke pruge Brčko – Banovići, koja je izgrađena neposredno po završetku rata. U SFR Jugoslaviji dolazi i do značajnog razvoja industrije, prije svega tekstilne i prehrambene, pa je tako Brčko spadalo u red razvijenijih općinu unutra Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (Mujačić, 1995). Posljednji ratni sukobi u Bosni i Hercegovini koji su trajali od 1992. Do 1995. Godine kao posljedicu su ostavili veliku materijalnu štetu, ali još tragičnije brojne su civilne i vojne žrtve, te veliki broj raseljenih i izbjeglih osoba. No, kako je status Brčkog poslije potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma ostao neriješen, slučaj je bio na Međunarodnom arbitražnom sudu, te je 2000. godine proglašen distriktom (Mujačić, 1995).

2.3. Fizičko-geografska obilježja

2.3.1. Klimatske i reljefne posebnosti

Područje Brčkog i ostalog dijela sjeveroistočne Bosne pripada umjerenom klimatskom pojasu, odnosno na ovom području prisutna je umjereno kontinentalna klima. To znači da ima hladne zime i topla ljeta. S obzirom na prosječne temperature, najhladniji mjesec je prosinac, a najtopliji mjesec je kolovoz. Mjesec s najvećom količinom padalina je srpanj, dok najmanju količinu padalina bilježimo u prosincu. Padaline su relativno ravnomjerno raspoređene tijekom cijele godine, veće su količine padalina u proljeće i u rano ljeto, kada su i najvažnije za poljoprivredu. Povoljan je odnos padalina i ljetne topline što stvara povoljne uvjete za razvoj poljoprivrede na ovom prostoru (Đorđić, 1996). Srednja godišnja količina padalina je preko 800 mm. Srednja godišnja temperatura zraka iznosi oko 11 °C. Podaci koji su navedeni za temperaturu zraka i količinu padalina datiraju iz bivše SFR Jugoslavije (Skupština Brčko Distrikta, 2007). Maksimalne ljetne temperature mogu porasti i do 40 stupnjeva, a minimalne zimske pasti i do -30 stupnjeva. Vjetrovi su rijetki i slabi. Dominira vjetar iz sjevernog i sjeverozapadnog pravca pod imenom sjeverac (Đorđić, 1996).

Prostor distrikta se nalazi pretežno u nizinskom dijelu Bosne i Hercegovine. Na nizine opada svega oko 5% površine Bosne i Hercegovine. S obzirom na to, reljefno gledano teritorij Brčkog spada u prostor do 500 mnv. To je srednja nadmorska visina, koja čini 40% ukupne površine u BiH. Područja nadmorske visine do 500 metara uglavnom su zastupljena u sjevernom dijelu države, i to dolinama najvećih rijeka. Na sjeveru se planinsko područje spušta u lagano brežuljkasto područje Bosanske Posavine, koje se dalje pretvara u Panonsku nizinu. Sjeverni dio distrikta znatno je niži od južnog dijela (Vijeće ministara, 2011).

2.3.2. Hidrografska i ostala obilježja

Rijeka Sava je najvažniji prirodni resurs distrikta Brčko. Pripada crnomorskom slivu, kao i većina rijeka u BiH. U Savu se ulijevaju: Una, Vrbas, Uktina, Bosna, Drina, te brojne druge rijeke, zbog čega također ima veliki značaj.

Sava protječe sa svojih 35 km kroz područje Brčko Distrikta. Predstavlja granicu između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, a granični prijelaz čini most koji se nalazi se u samom središtu Brčkog. Rijeka Sava je plovna oko 260 dana godišnje, a njen značaj očituje se kroz luku Brčko, koja se ubraja među najvažnije prometne i gospodarske karakteristike distrikta. Iako ne postoji vodomjerna stanica, niti zavod koji bi bio zadužen za mjerenje vodostaja, minimalni vodostaj primjećuje se u ljetnom i ranom jesenjem periodu, a maksimalan u kasnom zimskom i proljetnom periodu, kada je prisutna najveća količina padalina, a u proljetnom periodu dolazi do otapanja snijega na višim planinskim predjelima, što uzrokuje ulijevanje vode kroz brojne pritoke pa nisu rijetke pojave poplava u tom periodu godine (IPA program Europske Unije, 2011).

Najznačajnije pritoke rijeke Save u distriktu su rijeke Tinja i Brka. Od ostalih pritoka treba spomenuti rijeke Lukavac, Rašljanska rijeka, Zovičica, Lomnica i Stepačka rijeka. Na području distrikta bilježimo još desetak manjih rijeka, čija karakteristika je da stalno meandriraju. Rijeka Brka, koja je iza Save najvažnija rijeka distrikta, u samom središtu grada se ulijeva u Savu te tako grad dijeli na dvije obale (Skupština Brčko distrikta, 2007).

Rijeka Tinja ima slične karakteristike kao rijeka Brka, a glavna sličnost je jer izvire u južnom majevičkom području (Skupština Brčko Distrikta, 2007).

Ovaj prostor podložan je poplavama, posebice u proljetnim mjesecima, a posljednja velika poplava desila se 2014. godine. Veliki problem je što nisu uređena korita u kišnim razdobljima. Samo u područjima uz rijeku Tinju poplavama je izloženo zemljište koje varira od 6 000 do 8 000 hektara, poljoprivredno i urbano. Veliki problem je što u doba poplava dolazi do zagađenja bunara koji se kasnije moraju dezinficirati i čistiti. Do poplava dolazi iz nekoliko različitih razloga, a to su vanjske vode kao što je rijeka Sava, brdske vode (Tinja i Brka), te vode koje dolaze uslijed padalina (Skupština Brčko Distrikta, 2007). Glavni izvor vodoopskrbe u Brčko distriktu je eksploatacijsko polje „Plazulje“, koje čini 11 eksploatacijskih bunara, koji su zadnjih nekoliko decenija bili okosnica vodoopskrbe Brčkog. No pojavio se problem uzrokovan vremenski dugom eksploatacijom, jer statički nivo koji je na početku iznosio 10 metara, danas iznosi oko 20 metar, pa se kapacitet za pola smanjio po bunaru. Osim navedenog crpilišta važno

je spomenuti i još dva značajna crpilišta na području Brčkog, a to su „Savski most – Bimeks“ te „Prnjavor“. Postoji još nekoliko izvora opskrbe širom distrikta (JP „Komunalno Brčko“ d. O. O.).

U pogledu pedoloških karakteristika, smatra se da Brčko distrikt raspolaže s najplodnijim zemljištem u BiH, mada se mora raditi na rješavanju problema plavljenja. Pseudoglej (planosol) je hidromorfno zemljište koje na dubini od 30-40 cm ima nepropusni sloj (glinovita ilovača) iznad kojeg se nakuplja voda u sloju, obično praškaste ilovače. Ovo zemljište je sklono eroziji pa je šumski sklop obično najbolja zaštita ovih zemljišta. Na njemu rastu šume hrasta kitnjaka i običnoga graba, na sušim dijelovima, dok na mokroj fazi rastu šume hrasta lužnjaka. Ovaj tip zemljišta je u centralnom i sjevernom dijelu distrikta. U južnom dijelu distrikta je zastupljeno kiselosmeđe zemljište pogodno za uzgoj ratarskih kultura. Ova zemljišta su na ravnim i blago nagnutim terenima (Federalni zavod za agropedologiju).

Bioraznolikost predstavlja jedan od najvažnijih prirodnih resursa distrikta, koji obiluje bogatstvom flore i faune. Velike su ekološke i ekonomske mogućnosti koje se nude ovim prirodnim bogatstvom (zaštita prirode, poljoprivredna proizvodnja, proizvodnja biljnih preparata i brojne druge.) (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, 2014). Šume su značajan, ali ipak siromašan prirodni resurs na području distrikta, njihova površina iznosi oko 10 000 hektara, a osim problema s manjkom površine, problem je i rascjepkanost. Najznačajnije šumske površine su šume hrasta lužnjaka i kitnjaka, graba, bukve i brojnih drugih površinom manjih šumskih područja. Vrste koje imaju komercijalni značaj su brojne: bazga, majčina dušica, imela, malina, lipa, kupina, maslačak, divlje ruže, dren, sljez i smreka (Skupština Brčko Distrikta, 2007.)

Poljoprivredne površine uglavnom se nalaze u sjevernim i središnjim dijelovima općine. Od životinjskog svijeta najbrojniji su sisavci: vuk, lisica, divlja svinja, jež, jelen, krtica i brojne druge. Također, obiluje brojnim vodenim životinjskim vrstama: šaran, som, pastrmka, crvenperka i brojne druge (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, 2014).

2.4. Demografska obilježja

Stanovništvo je objektivno najvažniji čimbenik vrlo složenih i polideterminiranih geopovršinskih odnosa (Šterc, 1986). Prostor je sam po sebi složen zbog brojnih elemenata koji ga sačinjavaju. Međutim, stanovništvo je složeniji čimbenik prostora od svih drugih. Ima najviše utjecaja na sve ostale čimbenike, oblikujući specifičan i jedinstven prostor. Broj, sastav, prirodno i mehaničko kretanje te druge karakteristike stanovništva imaju veliku važnost u odvijanju svih političkih i drugih društvenih zbivanja u prostoru. Moglo bi se reći da je stanovništvo često izvor problema iz kojeg proizlaze drugi problemi, kao npr. problemi neprihvatanja razlika zbog vjere ili nacionalnosti, brojni gospodarski problemi, kulturni i sl. Stoga je potrebno detaljnije objasniti njegovo prostorno i vremensko kretanje, analizirajući: broj, sastav, prirodno i mehaničko kretanje i razmještaj stanovništva, odnosno njegova kvalitativna i kvantitativna obilježja. U ovom radu, stanovništvo će također biti prikazano kao glavni indikator utvrđivanja trenutnog stanja prostora, tj. kao čimbenik koji je utjecao na prostorni identitet.

2.4.1. Osnovna demografska kretanja

Podaci o prvim obilježjima kretanja stanovništva zabilježeni su u 17. Stoljeću u vrijeme turske vladavine, ali ti podaci nam govore jako malo jer se tada popisivalo samo muško stanovništvo radi formiranja vojske. Moglo bi se reći da je prvi službeni popis onaj koji je izvršila Austro-Ugarska 1879. Godine.

Tablica.1. Ukupan broj stanovnika po popisima

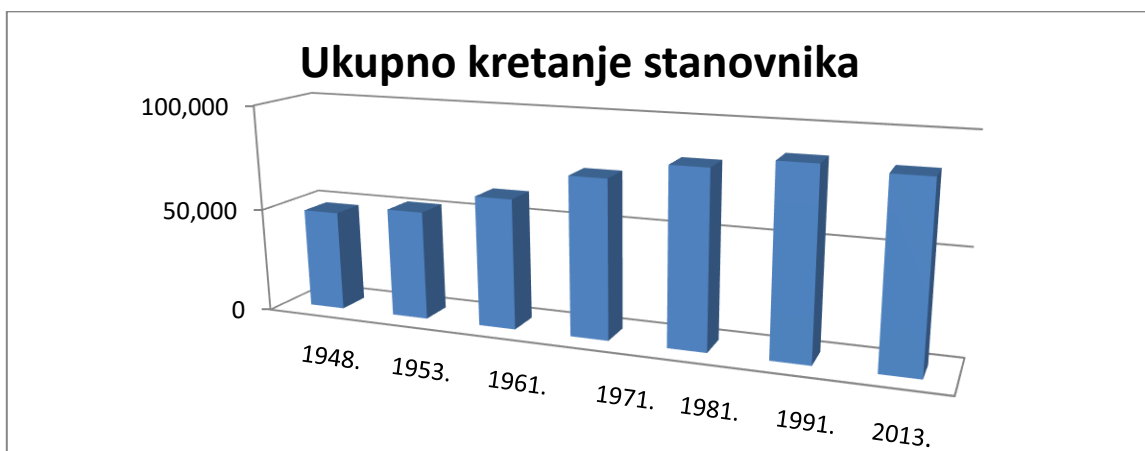
GODINA	BROJ STANOVNIKA	BAZNI INDEKS (1948. = 100)	LANČANI INDEKS
1948.	47.937	-	-
1953.	52.00	108,5	108,5
1961.	61.862	129,0	119,0
1971.	74.771	156,0	120,9
1981.	82.768	172,7	110,7
1991.	87.627	182,8	105,9
2013.	85.516	178,4	97,6

Izvor: Izvor: Popisi stanovništva: 1948.-1991..- Iz ustanove HZZS;

Popis stanovništvaBiH2013;http://fzs.ba/wpcontent/uploads/2016/06/P_hr.pdf

Bosna i Hercegovina je država koja se sastoji od tri konstitutivna naroda: Bošnjaka, Srba i Hrvata. S obzirom na to, demografska slika cijele BiH je složena, pa tako i ovaj sjeveroistočni dio države. Brčko je po broju stanovnika jedan od najvećih gradova u BiH. Također, ukupan broj je kontinuirano rastao od 1948. godine do 1991. godine. Početkom 20. st. u Brčkom su otvorene brojne tvornice (poljoprivredna industrija, prerađivačka industrija, elektroindustrija, građevinska, tekstilna...). Svaka od tih tvornica pružala je brojna radna mjesta, zbog čega je Brčko bio centar gospodarskog razvoja u sjeveroistočnom dijelu BiH. To je svakako uvjetovalo migracije, a i prirodni prirast koji su paralelno rasli od popisa do popisa. Nakon Domovinskog rata ovaj grad i okolicu pogodila je depopulacija. Prema posljednjem popisu iz 2013. ima 85.515 stanovnika, a gustoća naseljenosti je 188,69 st/km².

S rastom broja stanovnika, povećavao se i broj stanovnika u samom gradu. Tako je 1948. godine broj stanovnika u gradu Brčko bio 9.247, a do 1981. godine broj se povećao na 42178. To znači da je više od 50% stanovništva općine Brčko živjelo u samom gradu. Razlog tome je svakako loše socio-ekonomsko stanje ruralnih područja općine. Danas je isti slučaj što se tiče prostornog razmještaja stanovnika. Od ukupnog broja od 85.515 stanovnika, u gradu Brčko živi 43.859, što znači da više od 50% stanovništva živi u gradu, a manje od toga je raspoređeno u ostalih 59 naselja. U BiH popis stanovništva vrši se svakih deset godina. Nakon rata, nastojeća popisna godina (2001.) bila je preskočena, te je prvi popis nakon rata bio 2013. godine, što znači da je posljednje međupopisno razdoblje trajalo cijelih 20 godina.

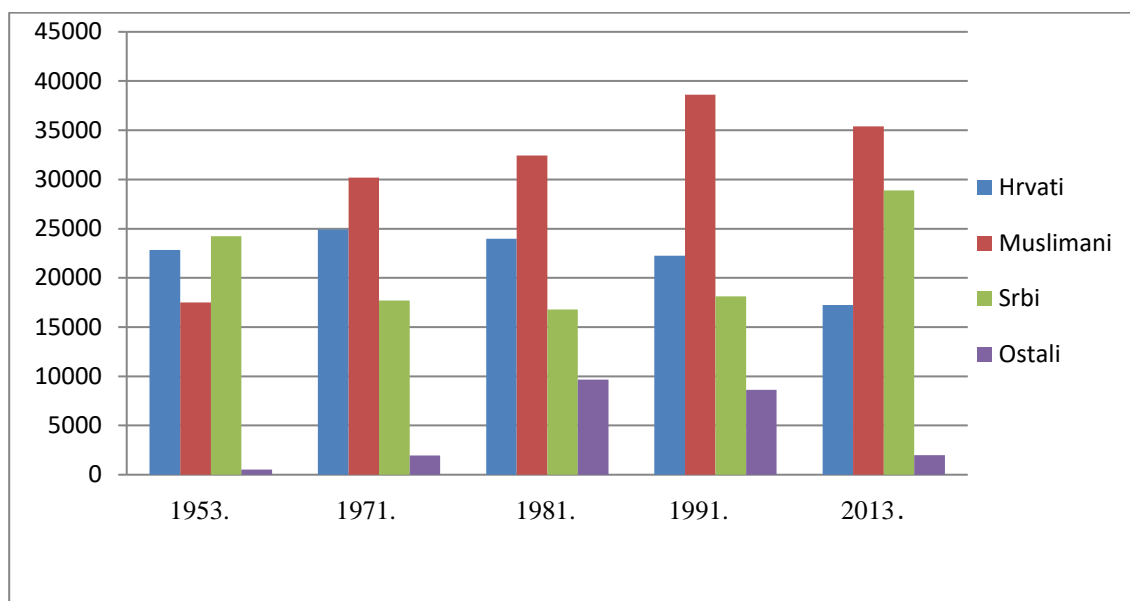

Sl. 2. Kretanje stanovništva Brčkog od 1948. do 2013. godine

Izvor: Popisi stanovništva: 1895.-1991.- Iz ustanove HZZS;

Popis stanovništva BiH, 2013; http://fzs.ba/wpcontent/uploads/2016/06/Preliminarni_hr.pdf

2.4.2. Stanovništvo prema nacionalnosti

Sl. 3. Nacionalna struktura stanovništva Brčkog od 1953. do 2013. godine

Izvor: Popisi stanovništva: 1895.-1991.- Iz ustanove HZZS; i Popis stanovništva BiH, 2013; http://fzs.ba/wp-content/uploads/2016/06/Preliminarni_hr.pdf

Od 1953. pa sve do 1981. sva tri naroda kontinuirano bilježe porast. Ono što se može primjetiti jest da je 1971.godine došlo do naglog porasta Bošnjaka (Muslimana). Nakon Domovinskog rata dolazi do nove promjene u nacionalnoj strukturi stanovništva BiH.

Nacionalna struktura BiH je složena. Dok je u jednom području jedan narod manjina, u drugom području, u drugom dijelu države je većina. Ova tri naroda su kroz povijet prelazila iz stanja manjine u većinu i obratno. Također, ovaj prostor imao je jako burnu i dinamičnu prošlost. Izmjenjivali su se brojni vladari, a svaki od njih je vladao dovoljno dugo da bi ostavio duboke tragove na društvo i dan danas.

To znači da je ovaj prostor kroz cijelu povijest bio podvrgnut ratovima i borbama za prevlast. Unatoč tome i dan danas na istom prostoru žive tri naroda koja su pred zakonom jednaka. U predratnom popisu 1991. godine udio Muslimana u ukupnom stanovništvu bio je 44,06 %, Hrvata 25,39 %, a Srba je bilo 20,68 %. U ostalih 10 % ubrojani su Jugoslaveni te druge etničke manjine koje su tada živjele u Brčkom (Romi, Židovi, Evangelisti, Albanci), koji su do kraja Domovinskog rata uglavnom napustili ovaj prostor ili su se počeli izjašnjavati kao jedan od tri dominirajuća naroda. Prema Popisu 2013. godine udio Muslimana u ukupnom stanovništvu bio je 42,36%, Hrvata 20,66 % i Srba 34,58 %.

U ovom dužem međupopisnom razdoblju, možemo primijetiti promjenu u obilježjima nacionalne strukture. U ranijim popisima bilježen je kontinuiran rast Hrvata, Srba i Muslimana, iako je jedan narod uvijek bio brojniji u odnosu na druga dva. U posljednjem popisu zabilježen je značajan rast Srba i Muslimana, te još značajniji pad Hrvata u odnosu na ranije popise. Postavlja se pitanje je li prevladao identitet jednog naroda, je li došlo do stapanja identiteta sva tri naroda i prihvaća li se taj postojeći prostorni identitet od strane svih konstitutivnih naroda.

3. OBILJEŽJA I RAZVOJ IDENTITETA

3.1. Standardni pristup identitetu

Prije izravnog razmatranja geografskog identiteta i svih kategorija koje ga uvjetuju i određuju nužno je razmotriti značenje, postanak, primjenu, razvoj, strukturu i razloge identifikacije pojmova, kategorija, misli, prostora, vremena, i uopće svakog ukupnog i složenog kompleksa na općoj teorijsko-metodološkoj i filozofskoj razini (Šterc, 2012).

Etimologija riječi pokazuje da potječe od latinske izvedenice grčkih pojmova o istosti ili sličnosti, što je u srednjovjekovnom latinskom učinjeno od zamjenice *idem* (isti) u *identicus*, sa značenjem istovjetan, odnosno *jedan te isti* (Jelić, 1999). S obzirom da su svi ljudski identiteti po svojoj uvjetovanosti u znatnoj mjeri društveni identiteti, prethodno razumijevanje pojma identitet valja proširiti na poredbeni odnos između različitih društvenih skupina. Jenkins (1996), time je htio objasniti da otuda proizlazi da je društveni identitet naše razumjevanje tko smo mi i tko su drugi ljudi. Za identitet možemo reći da je skup komponenti koji čine jednu cjelinu. Smisao identiteta jest da se po tim svojim komponentama, i na kraju jedinstvenosti razlikuje od drugih. Još je bitno napomenuti važnu karakteristiku identiteta, a to je da je identitet otvoren pojam, podvrgnut stalnim promjenama i manipulacijama. To znači da identitet ima subjektivan karakter, ljudi ga sami stvaraju, nameću ga ovisno o svojim potrebama i ciljevima. Identitetu se pridaje moć, snaga razvijanja kolektivnih ideja povezivanja i povijesno društvenih destrukcija, ali i očuvanja tradicijskih, civilizacijskih, općedruštvenih i pojedinačnih vrijednosti, primarno u društvenim okvirima, postavljajući društva i sve društvene vrijednosti izvan prostorne uvjetovanosti (Šterc, 2012). Smatram da je to razlog zbog kojeg se o identitetu sve više raspravlja i rade istraživanja, pogotovo u moderno doba, tj. u doba globalizacije. Globalizacija je omogućila razvoj komunikacije, porast informacija o drugim kulturama što dovodi do kombiniranja identiteta i stvaranja potpuno novog, tzv. hibridnog identiteta ili čak potpunog izumiranja postojećih.

Općenito, među znanstvenicima koji se bave proučavanjem identiteta prevladava mišljenje da postoje tri osnovna tvorbena elementa koji formiraju kolektivni identitet: 1. svijest o zajedničkom prostoru, 2. svijest o zajedničkoj povijesti i 3. svijest o zajedničkoj kulturi (Crljenko, 2008).

3.2. Prostorni identitet kao temelj svih identiteta

Svi identiteti se formiraju u nekom okviru (društvenom, kulturnom, povijesnom, civilizacijskom i sl.) koji mogu biti različiti i različito uvjetovani, ali se svi zbivaju u temeljnome prostornom okviru (zapravo prostorno-vremenskom) (Šterc i Komušanac, 2014). To znači da se svaki identitet mora formirati u jednom prostoru koji je ograničen, tj. ima svoje okvire. Stoga prostor ima temeljnu i najvažniju ulogu u procesu identifikacije. Proces identifikacije je složen proces upravo zbog utjecaja u tom prostoru, odnosno u prostoru dolazi do stapanja svih geografskih faktora . "Kompleks geografskih faktora svuda je prisutan, svuda uvjetuje, svuda predstavlja konstantu nezavisno od vremenskog pomaka i u konačnici predstavlja temelj razvijanja svih procesa u nadgradnji, bili oni društveni, politički, fizikalni ili misaoni s obzirom na to da je nositelj razvojnih civilizacijskih misli i ideja u prostoru kakvim smo ga definirali" (Šterc i Komušanac, 2014, str. 22). Ono što se želi naglasiti jest da prostor nije samo okvir razvijanja procesa nego je i najvažniji faktor identifikacije. Takvo značenje prostora u određivanju identiteta navodi se još u brojnim radovima.

3.3. Prostorni i geografski identitet

Geografski je identitet moguće dvojako shvatiti: a) kao identitet geografskog prostora (regije) sa svim obilježjima koje definiraju prepoznatljivost, posebnost i složenost prostora, i b) kao identitet geografskog znanstvenog, istraživačkog i obrazovnog područja po kojem je područje prepoznatljivo u društvu i definirano, određeno i etablirano u znanstvenom sustavu (Šterc, 2015). Šterc u svojim radovima također navodi da je primarni interes teorijski koncept (b) i sama bit geografije; „logično je i jasno kako upravo taj identitet određuje geografski prostorni identitet kroz složene prostorne parametre koje izdvaja geografski metodološki sustav“ (str.12).

Prostor utječe na identitet posredno i neposredno (Pejnović, 2005., prema Rupertu). Neposredan utjecaj vidljiv je u oblikovanju fizičkog prostora, tj. utjecaju obilježja toga prostora, a pod posrednim utjecajem misli se na ljudske zajednice koje se formiraju u tom prostoru, tj. čovjeku koji svoj identitet ostvaruje u društvu koje se formira. Svaki je životni prostor (shvaćen kao regija, u smislu uvjetno homogene prostorne cjeline) originalan i neponovljiv geoentitet, kao rezultat jedinstvene kombinacije prirodno-geografskih i društveno-geografskih elemenata i faktora (Pejnović, 2015).

Tab. 2. Tipizacija prostorne uvjetovanosti geografsko identiteta i njezini faktori

VRSTA UVJETOVANOSTI	FAKTORI
PRIRODNA	tlo, biljni pokrov, reljef, vode, klima, geološko- mineraloška podloga , astronomski faktori, prirodne katastrofe...
DRUŠTVENA	stanovništvo, naselja, promet, gospodarstvo, industrija, trgovina, kultura, turizam, politika..
POVIJESNA	pojedinaac, zajednica, društvo, prostor, vrijeme, prostornovremenski kontinuum, djelatnosti, umjetnost, kultura, religija, znanost, ratovi, revolucije..
PROSTORNA	smještaj, položaj, centralitet, distanca, disperzija, konvergencija, potencijal, organizacija.
MISAONA	prostorne zakonitosti, logika, filozofija, predviđanje, modeliranje...

Izvor: Šterc i Monika Komušanac, 2014., Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji

Sustav faktora uvjetovanosti u jednom geografskom prostoru čini zapravo identifikacijski skup faktora. Moguće ih je mjeriti, usmjeravati, promatrati i proučavati, te pratiti njihovu funkcionalnu vezu sa stanovništvom. Geografski je identitet u pravilu sveden na geografiju identiteta (Šterc, 2012). Geografski identitet određen je sustavom faktora (geografskim kompleksom), a geografija identiteta odnosi se na razmještaj raznih regionalnih identiteta. I jedan i drugi identitet su jako bitni jer geografija kao znanost određuje geografski prostorni identitet kroz složene prostorne parametre koje izdvaja geografski metodološki sustav i osnova je identiteta u nadgradnji. Važan je puni naziv „geografski prostorni identitet“, kako bi se znalo da se radi o prostoru na Zemljinoj površini, kao bi se mogao taj prostor jasno definirati i identificirati za potrebe prostorne identifikacije. Prostorne, geografske, administrativne i teritorijalne jedinice u klasičnom se geografskom pristupu mogu složiti redom veličine: popisni krug (ulica), statistički krug (kvart, četvrt, dio naselja), naselje, općina, županija, država, kontinent, Zemlja; moguće je izdvojiti regije različitih veličina i sa različitim obilježjima. (Šterc, 2012).

3.3. Društveni i politički identitet

Društveni identitet je naše razumijevanje onoga tko smo i tko su drugi ljudi, te recipročno, razumijevanje drugih ljudi tko su oni i drugi (Pejnović, 2007 prema Jenkins, 1996.). To sve zavisi od obilježja koja su karakteristična za jednu skupinu, tj. po čemu se razlikuju od drugih. Kako je prostor jedan od temeljnih, ako ne i najvažniji tvorbeni element društvenih identiteta i medij u kojem se ostvaruje i i manifestira cjelokupni društveni život, društveni identitet ima snažnu prostornu dimenziju, sadržanu u pojmu prostorni ili geografski identitet. Pod tim pojmom podrazumijeva se skup međuovisnih prirodno i društveno-geografskih obilježja određenoga, užeg ili šireg prostora na kojem se temelji njegova društvena identifikacija i/ili samoidentifikacija (Pejnović 2007).

S obzirom na sve nabrojane karakteristike identiteta, na njegovu otvorenost, tj. da ga je konstantno moguće nadograđivati i oblikovati, te je podložan čestim promjenama, i ima jako važnu ulogu u društvenoj zajednici, morao je dobiti i političko značenje. Danas se na jednom prostoru stvaraju skupine koje se razlikuju po svojim društvenim obilježjima i kao takve pokušavaju se uključiti u političko društvo. Tada su konflikti u zajedničkom prostoru različitih skupina najizraženiji.

Politički identitet počiva na napetom i nestabilnom odnosu koji proizlazi između normativnog identiteta i onoga društvenopsihološkog (Vinković, 2013. prema Ceruttu, 2006.). Kalanj (2010) navodi kako se pojedinim društvenim skupinama mogu pripisati univerzalna građansko politička prava, ali to ne znači da se u potpunosti priznaju njihove razlike koje odudaraju od statuiranog građanskog političkog univerzalizma. Priznati nekoga znači potpuno uvažiti različite skupine društva, a ne samo načelno-identitetski ustanoviti njihovo postojanje na tome prostoru. Stoga se politika identiteta često naziva i *politika priznanja*. S takvim problemima suočavaju se države koje su sačinjene od više različitih etičkih skupina, koje sa sobom nose svoju kulturu, religiju, običaje, tradiciju itd. Multikulturalnost danas je sve učestalija i odnosi u takvim zajednicama postaju sve teži i kompliciraniji. Činjenica je da države u okolnostima etnokulturalnog pluralizma moraju imati politiku identiteta. Odnosno moraju se koristiti političkim sredstvima kako bi mogli upravljati tako složenim društvom, sastavljenim od različitih identiteta (Vinković, 2013). Tako se u multikulturalnim društvima u kojima jedna etnička zajednica čini većinu javlja problem privilegiranja dominantne nacionalne strukture, dok se multikulturalna društva sastavljena od više brojčano ravnopravnih etničkih zajednica često nalaze pod opasnošću refeudalizacije zajedničkog političkog prostora (Beljinac, 2012).

Država priznaje niz kultura i različitih identiteta, te čak koristeći se administrativnim i financijskim mehanizmima poduzima „kompezativne akcije“ kako bi se oduprla „indiferentnosti na razlike“ (Kalanj 2010., prema Benth, 2008). Po Ceruttiju (2006) politički identitet se sastoji od normativnih, povijesnih, jezičnokomunikacijskih aspekata našeg zajedničkog života koji pružaju smisao udruživanju u političko društvo. Takvo političko društvo može opstati samo na zajedničkom priznavanju svih različitih skupina, jednih prema drugima. Cerutti to naziva *reductio ad unum*, što je vidljivo u etimologiji hrvatske riječi zajednice (kolektiv usmjeren zajedno). Političko društvo u svojoj različitosti i pluralizmu mora sadržavati barem jedan element koji je u stanju izjednačiti sve pojedince pomoću građanskih načela koja jamče pravnu jednakost (Vinković, 2013., prema Ceruttiju, 2006). Problem u multietničkim društvima je svakako to da je identitet jednog naroda uvijek dominantniji i naglašeniji, te time sabotira, potiskuje i ograničava druge, manje dominantne identitete.

3.4. Etnički i nacionalni identitet

Prije svega, bitno je naglasiti razliku između nacionalnog i etničkog identiteta. Etnička grupa (engl. ethnic group, hrv. etnička grupa): etnička skupina; čest pojam u društvenim znanostima (engl. i američkim), a označava skupinu ljudi koji dijele zajednički identitet na temelju iste kulture, tradicije, religije, povijesti, istog jezika, etničkog porijekla i drugih osobina. Etnija (franc. ethnies, tal. etnia, engl. ethnic group): cjelovita etnička/ljudska zajednica, utemeljena na zajedništvu etnosa, osobitim vrijednostima i na povijesnom kontinuitetu; etnije imaju osobitu etničku svijest (identitet) i ime pod kojim se prepoznaju (etnonim); u sastavu većinske etnije mogu se nalaziti sub-etnije i subetničke grupe koje dijele temeljne vrijednosti i značajke etnije unutar koje se nalazi (Korunić, 2003).

Nacionalni identitet je politička kategorija, dok se etnički identitet temelji na zajedničkom porijeklu. P. Korunić (2003) navodi da su po svom nastanku, etničke zajednice (etnijske) starije od nacije, jer nacije, kao moderne homogene zajednice, nastaju i izgrađuju se tek u epohi Moderne i modernog društva, tek kada su izgrađeni moderni društveni sustavi, tek na vrhuncu procesa etničkog konstituiranja zajednice, ne prije, ne u epohi feudalizma i feudalnog poretka. Postignuta je suglasnost da su se nacije počele formirati tek u 19. i 20. st., tj. da tek tada počinju moderni procesi integracije na području: književnog jezika, jezika pismenosti i obrazovanja, nove jezične zajednice, jezičnog identiteta, školstva i obrazovanja, visoke kulture, industrijskog

kapitala i novčarskih ustanova, nacionalnog tržišta, novog političkog sistema, modernih nacionalnih institucija (političkih, kulturnih, ekonomskih, obrazovnih itd.), socijalnih odnosa itd. Narodi tada uspijevaju ostvariti svoje identitete, svoju samosvjesnost i upravo zbog toga ima politički karakter, jer se do toga dolazilo ratovima, borbama za prostor i sl. Dobar primjer za to je SFRJ. Raspadom bivše Jugoslavije, Srbi i Hrvati su dobili prostore na kojima su mogli stvoriti svoje nacionalne države. BiH je ostao zajednički prostor trima narodima, odnosno prostor koji bi trebao pripadati jednako Muslimanima, Srbima i Hrvatima. Međutim, tada postaje teže odrediti nacionalni identitet u takvoj državi. Značaj nacionalnog identiteta ovisi o pojedincu i društvu i ne može se svesti na jednu odrednicu nego zavisi od konteksta, dinamična je dimenzija koja se stalno konstruira i mijenja, a nastaje u odnosu i interakciji s pripadnicima drugih nacija (Potelj, 2004, prema Siegel, 2001). Nacionalni identitet je oblik identiteta koji je čest uzrok sukoba, te s obzirom na svoju važnost i utjecaj koristi se kao politički instrument različitih aktera, pri ostvarivanju svojih ciljeva. To je posebno karakteristično za politički nestabilne zemlje.

Tako i J. C Ruano Borbalan (2009.) nacionalni identitet definira kao političku strategiju, koja može biti usmjerena protiv mundijalizacije i kozmopolitizma, ali jednako tako nacionalni identitet može služiti kao ideološko pokriće za raznu vrstu sukoba. Dušan Đošić (1996) u svojem radu "Demografija sa statistikom", navodi kako je etnička struktura od velikog značaja, pogotovo u višenacionalnim zajednicama. Ova struktura se formira na osnovu subjektivnog kriterija, tj. odgovor na pitanje daje se na osnovu subjektivnog osjećaja pojedinca.

Đošić u svojem radu istu važnost daje i vjerskoj strukturi stanovništva, jer različite religije imaju često drugačiji odnos prema reprodukciji stanovništva, te time imaju također utjecaj na demografski razvoj. To znači da ima utjecaj na kontrolu rađanja, abortus itd., a samim tim na visinu fertiliteta.

3.5. Promjene identiteta

Ranije se već spomenulo da je identitet promjenjive prirode, tj. podvrgnut je stalnim promjenama. Ljudi ga rekonstruiraju ovisno o svojim interesima i potrebama. Prije svega to je ono što pojedinac ili društvo nasljeđuje iz prošlosti, ali u slobodi i mogućnosti da se neki dijelovi identiteta odbace i/ili prihvate. U ovom radu spominjat će se različiti identiteti na jednom prostoru, koji jedni drugima predstavljaju prijetnju pri očuvanju svakog identitea pojedinačno. Međutim, o identitetu se u posljednje vrijeme sve se više raspravlja i sve je češća tema u radovima geografa, filozofa, antropologa..., ali kao najveća prijetnja identitetu navodi se globalizacija. Tako francuski intelektualac i književnik, Alain de Benoist (2016), navodi da "najveća je prijetnja kolektivnim identitetima „sustav koji ubija narode“, sveopća globalna homogenizacija na cijelom planetu, koje je svrha iskorijeniti ljudske različitosti, različitosti među narodima, razlike među jezicima i kulturama. Najveća opasnost identitetu danas nije samo prijetnja našem identitetu, nego prijetnja identitetima svih naroda."

Identitet svakako nije nešto što se ne smije mijenjati, ali je bitno da i dalje ima isti smisao, tj. da jedno društvo i dalje sačuva svoja temeljna (korijenska) obilježja po kojima se razlikuje od drugih. Globalna homogenizacija podrazumjeva brisanje granica, iskorjenjivanje različitih kultura, tradicija, jezika i drugih elemenata koji su bitni elementi jednog identiteta. Danas svakako postoje države koje lakše prihvaćaju globalizaciju, tj. prihvaćaju moderne trendove. To je uglavnom slučaj u ekonomski razvijenijim zemljama, npr. u Zapadnoj Europi i SAD-u. Na prostoru istočne i jugoistočne, pa i južne Europe, narodi pružaju veći otpor globalizaciji i modernim trendovima. Na tim prostorima češći su sukobi manjina, te daju veći značaj svojim kulturama, običajima i svim materijalnim nematerijalnim elementima koji se nasljeđuju iz prošlosti.

4. DISTRIKT BRČKO – IDENTITETSKA SLOŽENOST

4.1. Politički aspekt izdvajanja

Bosna i Hercegovina je u ožujku 1992. godine proglašena Republikom. Iste godine u travnju počinju sukobi, te je proglašeno izvanredno stanje. Srbi su uz potporu nekadašnje Jugoslavenske narodne armije zaposjeli 70% teritorija, i proveli etničko čišćenje. U srednjoj Bosni vodili su se sukobi između Muslimana i Hrvata. Srbi su proglasili republiku Srpsku koja je postala neovisna republika u Jugoslaviji, te kojoj pripadaju dvije trećine teritorija, a glavni grad bio je Banja Luka. Hrvati su proglasili neovisnu Herceg - Bosnu, a glavni grad bio je Mostar. Federacija BiH nastala je 1994. godine kada su Muslimani i Hrvati potpisali sporazum o primirju u Washingtonu, a iste godine je prihvaćen i novi Ustav Federacije. Rat je završen potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma 14.12.1995. godine u Parizu. Herceg-Bosna postala je dijelom Federacije i time su raspustili državu koju su Hrvati bili proglasili (Klemenčić, 1997). Raspadom bivše Jugoslavije i BiH je postala samostalna država koja dobiva novo, a možemo reći i specifično državno uređenje. Po svom uređenju to je federalna država sa konfederalnim elementima. Ne može se reći da je BiH u potpunosti federacija jer entiteti nemaju status države, a pojam granice vezuje se za pojam države, dok se za entitete vezuje međuentitetska linija razgraničenja (Sahadžik, 2009).

Određena je administrativna podjela BiH na dva entiteta: Federaciju BiH i Republiku Srpsku. Jedini neriješeni spor ostaje prostor tadašnje općine Brčkog. Taj prostor bio je interesom i jednog i drugog entiteta BiH. Tada arbitražni sud donosi odluku da prostor Brčkog neće pripasti niti Federaciji BiH, niti Republici Srpskoj nego će postati zasebna administrativna cjelina pod nazivom Brčko distrikt.

BiH je demokratska država. Najviši pravni akt je Ustav na nivou države, također postoji Ustav i na nivou entiteta. Međutim, entiteti mogu zaključivati međunarodne sporazume samo uz suglasnost Parlamentarne skupštine. U idućem podnaslovu, detaljnije će se objasniti nastanak distrikta u BiH, a u ovom dijelu objasniti će se način njegova funkcioniranja u državi. Za razliku od druga dva entiteta, u distriktu niti jedna nacionalna ili politička grupacija nema prevlast, nego su upućene na zajednički rad i suradnju. Najbitnija razlika distrikta u odnosu na druga dva entiteta jest što je najviši pravni akt na tom prostoru Statut, a ne Ustav. S obzirom na to, entiteti

F.BiH i R.S. su federalne jedinice, a Brčko distrikt je jedinica lokalne samouprave. Zasebna je administrativna cjelina ali pod zajedničkom vlašću oba entiteta.

S obzirom da je distrikt zaista „neobična“ administrativna jedinica, tako i njegovo ustrojstvo ima nekoliko specifičnih elemenata. Statut Brčko distrikta stupio je na snagu 06.05.2008. godine. Struktura Statuta sastoji se od 6 poglavlja: 1.opće odredbe, 2. prebivalište, državljanstvo i građanska prava, 3. organizacija i funkcije Distrikta, 4. Policija Brčko distrikta, 5. Sudovi, pravobranilaštvo i tužilaštvo, 6. prijelazne odredbe. Ono što je bitno napomenuti jest da distrikt ima svoju vladu koja se zasniva na podjeli vlasti: zakonodavna vlast (sastoji se od 31 člana) koju vrši skupština Bd, izvršna vlast koju vrši Vlada Bd i sudska vlast koju vrše sudovi. Svi državljani nekog entiteta su, samim tim, državljani Bosne i Hercegovine. Odnosno postoji državljanstvo entiteta, tako da stanovnici na prostoru distrikta biraju državljanstvo F.BiH ili R.Srpske. Entiteti imaju pravo uspostavljati posebne paralelne odnose sa susjednim državama, sukladno suverenitetu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine. Svaki entitet može također sklapati sporazume s državama i međunarodnim organizacijama uz suglasnost Parlamentarne skupštine. Parlamentarna skupština može zakonom urediti da takva suglasnost, za određene vrste sporazuma, nije potrebna (Ustav BiH). Ustav Bosne i Hercegovine državljanima Bosne i Hercegovine dozvoljava dvojno državljanstvo ukoliko postoji bilateralni sporazum sa određenom državom (npr. Hrvati u BiH imaju državljanstvo Hrvatske).

Postavlja se pitanje uklapa li se ovakva administrativna jedinica u sustav uređenja BiH jer je Ustavom određeno da postoje samo dva entiteta. To jest tako, ali Brčko ima obilježja skoro jednaka kao i entiteti, tj. Statut sadrži skoro sve isto kao i Ustav. Statutom je određeno da entiteti u okviru distrikta mogu obavljati samo one funkcije i ovlaštenja koja su im povjerena tekstem Statuta.

Profesor Miljko (2009), navodi kako je Arbitražni Tribunal svojom konačnom odlukom prekršio Daytonski sporazum, a time i Ustav BiH. To argumentira sljedećim činjenicama: uspostavljanjem distrikta mimo Daytonskog sporazuma i Ustava BiH (tek nakon 4 godine, te Ustav nije mogao definirati distrikt jer ga nije ni bilo); uspostavljanjem supervizora kao vrhovnog predstavnika; Tribunal je trebao samo riješiti pitanje unutarnjih granica između entiteta i međuentitetske crte na području Brčkog. Raffi Gregorana (zamjenik visokog predstavnika za BiH) navodi kako je potrebno usvajanje Zakona o Brčko distriktu u Parlamentarnoj skupštini BiH. Potrebno je uspostaviti čvrstu pravnu osnovu između države, entiteta i distrikta. Odnosno potrebno je ostvariti punu integraciju Brčko distrikta u državu.

Miljko (2004) također navodi kako ova jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom BiH ima više obilježja federalizma nego lokalne samouprave. Problem je u tome jer je podjela vlasti, kakva je u distriktu, karakteristična za jedinstvene državne vlasti, a ne za lokalnu samoupravu. Također, Brčko ima zakonodavnu vlast koja donosi zakone u skladu s principom ustavnosti i zakonitosti, što jedna jedinica lokalne samouprave ne bi trebala imati. Ukupno uređenje distrikta BiH upućuje na federalizam, ali istovremeno ima i poslove lokalnog karaktera (poslovi vezani za javnu imovinu, infrastrukturu, javne uluge...).

Najveća kontradiktornost u ovom sustavu je Condominij, što znači (lat. Condominium-zajednička vlast) da je prostor Brčko distrikta u vlasništvu F. BiH i R. Srpske, ali nijedna nema ovlasti unutar Distrikta. Prof. Miljko (2004.) zapazio je da je „tako distrikt Brčko, kao i cijela BiH, stavljen pod konačnu vlast Visokog predstavnika (BiH) i njegova zamjenika (Brčko)“.

Na kraju svega možemo zaključiti da ima puno nedefiniranih i kontradiktornih elemenata u ovakvom uređenju, ali ne samo po pitanju distrikta nego i drugih specifičnih odnosa u BiH.

Iako je teško objasniti takvu administrativnu cjelinu, jedinicu lokalne samouprave sa karakteristikama federalizma, nakon 20 godina postojanja, možemo reći da ovakav sustav funkcionira.

4.2. Teritorijalna posebnost

Bosna je oduvijek bila raskrižje kultura i mjesto sukobljavanja susjednih središta moći. Upravo zbog svog položaja uvijek je imala nestabilnu državnu organizaciju, bez obzira u čijem sastavu je bila. Značajka Bosne je položaj uz smjerove velikih prodora: bila je klin turskog prodora u Europu i zemlja prve linije austrougarskog prodora na istok. U Jugoslaviji dobiva drugačiji položaj, postaje jezgra ali samo u prostornom i geostrateškom smislu, ne i u političkom. Gravitacijski Bosna je sa sjevera, zapada i juga upućena na Hrvatsku prema kojoj se široko otvara iz svoje gorske jezgre. Takva veza sa istočne strane, tj. sa Srbijom ne postoji zbog rijeke Drine koja predstavlja prepreku (Klemenčić, 1997).

Slika 4. Položaj distrikta u odnosu na entitete i susjedne države

Izvor: <https://www.google.hr/search?q=br%C4%8Dko+karta&client=firefox-b->

Brčko distrikt nalazi se u sjeveroistočnom dijelu BiH, na raskrižju tri države BiH, Hrvatske i Srbije. Takav geografski položaj uvjetuje specifičan položaj u državnom sustavu BiH. Takav položaj omogućio je jednak pristup etničkim skupinama iz susjednih država.

Ovaj prostor poseban je i po samom nastanku. Kada se potpisivao Daytonski sporazum 1995. godine, ovaj prostor ostao je jedini neriješeni slučaj. Stoga je odlučeno da će se odluka o tom prostoru odložiti.

Međunarodni arbitražni sud je bio taj koji je donio odluku o prostoru današnjeg Brčko distrikta, jer se interesne strane (druga dva entiteta F.BiH i R.S) nisu mogli dogovoriti kome će pripasti ovaj prostor. Jedino su se složili tu odluku prepustiti trećoj strani, tj arbitražnom sudu. Do

konačne odluke Brčko je bilo pod kontrolom Republike Srpske. Arbitražni sud se sastojao od tri člana: jedan član iz Federacije, jedan član iz Republike Srpske, dok su trećeg člana trebali izabrati dogovorom predsjedavajući ljudi oba entiteta. Međutim, dogovor nije postignut, te je trećeg člana izabrao Međunarodni sud pravde. Treći član ujedno je bio i predsjedavajući. Postojalo je nekoliko opcija rješavanja spora. Postojala je opcija dodjele Brčkog Federaciji, koja se zasnivala na nekoliko razloga: da je historijski općina Brčko bila uglavnom naseljena Bošnjacima i Hrvatima; da je bila vitalni sjeverni prolaz iz centralne Bosne ka Europi; da bi bilo beskrupulozno da RS zadrži isključivu kontrolu nad gradom koji je bio predmet etničkog čišćenja od strane Srba tijekom rata. Glavni argument opcije trajnog upravljanja RS-a ovim prostorom bio je da koridor u oblasti Brčko duž rijeke Save predstavlja vitalnu stratešku vezu između dva dijela RS-a. Još jedan od argumenata je bio princip pravičnosti, odnosno naglašeno je da bi odluka suprotna ovom prijedlogu zapravo predstavljala kršenje navodnog principa o teritorijalnom kontinuitetu, kao i daytonskog cilja da RS ima kontrolu nad 49% teritorija BiH. Mogućnost izuzimanja Brčkog iz isključive kontrole entiteta nagovijestile su prethodne odluke Tribunala. Prema ovom konceptu, niti jedan entitet ne bi imao isključivu kontrolu nad oblasti Brčko, već bi oblast bila stavljena pod upravu nezavisne Vlade distrikta ali pod ekskluzivnim suverenitetom BiH (paragraf 3. Konačne odluke).

Također, jedan od problema je bio što je F.BiH smatrala da arbitražni sud treba odlučiti samo kojemu od entiteta će pripasti taj prostor. R.Srpska je smatrala da arbitražni sud treba odlučiti samo o entitetskom razgraničenju u okviru Brčkog.

„Prva odluka koju je donio Tribunal (potpisao je samo predsjedavajući arbitar) dana 15.02.1997. godine, sadrži namjeru uvođenja međunarodnog prijelaznog nadzora nad implementacijom Dejtonskog sporazuma. Rukovodstvo tog međunarodnog nadzora je utjelovljeno u zamjeniku Visokog predstavnika za BiH, nazvanog Supervizor za Brčko kojeg imenuje Ured Visokog predstavnika za BiH. Supervizoru je određen poseban mandat čiji su glavni ciljevi bili: olakšati postepeni i metodičan povratak izbjeglica i raseljenih lica u predratne domove i pomoći u obezbjeđivanju smještaja starim i novim stanovnicima; ojačati demokratsku vladu i multietničku administraciju u gradu Brčko; osigurati slobodu kretanja i uspostavu uobičajenih demokratskih funkcija policije; surađivati sa međunarodnim ustanovama za kontrolu carina na uspostavi efikasnih carinskih postupaka i kontrola; stimulirati ekonomski oporavak. Prvi supervizor za Brčko je bio Robert W. Farrand. Supervizori za Brčko su bili: Gary L. Matthews (2000. godine), Henry L. Clarke (2001. godine), Susan R. Johnson (2004. godine), te sadašnji supervizor Dr. Raffi Gregorian koji je dužnost preuzeo 16. septembra 2006. godine“ (Sahadžik, 2009., str.339.).

S obzirom da je prostor bio pod kontrolom R.Srpske, taj entitet je trebao dokazati da se drži svega što Daytonski sporazum nalaže. Međutim, nakon nekog vremena utvrđeno je da se R.S. nije pridržavala tih odredbi u potpunosti. Moglo bi se reći da je to također utjecalo na odluku suda da ovaj prostor postane zasebna administrativna cjelina. 8.3.2000.godine uspostavljen je Brčko distrikt pod međunarodnom supervizijom.

4.3. Identitetska složenost

Identitet je sam po sebi složen i otvoren pojam. Ono što je karakteristično za BiH, a samim tim i za Brčko distrikt je da je to prostor na kojem se isprepleću tri različite civilizacije. Iako je to prostor koji ima više etničkih skupina, ipak su tri skupine koje su dominantne i za koje se danas teoretski smatra da imaju jednaka prava na taj prostor. U nastavku rada, predstavnike tih civilizacija nazivat ću po vjeroispovijestima tih etničkih skupina, a to su: muslimani, katolici i pravoslavci. Kroz povijest svaka je od tih civilizacija puštala svoje korijene na ovom prostoru. Svaka od njih je u nekom vremenu imala vlast što im je omogućilo, u tome vremenu, da obilježe prostor, kako u pogledu širenja svoje etničke skupine, tako i drugim materijalnim i nematerijalnim vrijednostima koja su karakteristična za tu civilizaciju. Ivan Lovrenović (2010) smatra da je ta struktura povijesno-socijalna činjenica dugoga trajanja koja nije lako uništiva, samo je moguće da je danas prešla u duboko latentno stanje.

Brčko danas ima sličan status u odnosu na druga dva entiteta kakav je BiH imala u SFRJ u odnosu na Hrvatsku i Srbiju, tj. prostor koji je teško prepustiti bilo kojoj interesnoj strani.

Bez obzira na to koja je najstarija etnička skupina nastanila ovaj prostor, ipak su povijesna i politička zbivanja omogućila ukorijenjenje sve tri etničke skupine, toliko dovoljno da svaka pojedinačno ima duboku povezanost s tim prostorom.

4.4. Prostorni identitet

Posavina, niska Hercegovina i Pounje su geoprometne spojnice sa Hrvatskom, te imaju niz reljefnih i gospodarskih prednosti. Bosansko peripananonsko područje, koje uključuje tuzlansku i prijedorsku kotlinu te pobrđe između Banja Luke i Doboja, upućeno je na slavonski posavski koridor. Rijeka Sava povezuje slavonsko i sjevernobosansko nizinsko porječje u jednu geografsku cijelinu (Posavinu) s nizom korespodentnih naselja (Bertič, 1987).

„Za povijesno-političke mijene i civilizacijske prijelome, te za socijalnu i kulturnu fizionomiju Bosne i Hercegovine oduvijek je bio odlučujući njezin prijelazni položaj između Mediterana i Srednje Evrope te između Istoka i Zapada s jedne strane, a s druge strane – karakter zatvorene, *unutarnje zemlje*, omeđene Dinarskim masivom i dvjema velikim graničnim rijekama Savom i Drinom. Zbog toga Bosna i Hercegovina kroz cijelu svoju povijest stoji u perifernom položaju spram velikih kulturno-civilizacijskih centara (Rima i Bizanta, Beča i Carigrada, Istoka i Zapada; Mediterana i Srednje Evrope...), primajući njihove utjecaje ali stvarajući i vlastito sociokulturno polje u kojemu se ti utjecaji uzajamno prepliću i bivaju preoblikovani“ (Lovrenović, 2014).

Ovaj Lovrenovićev zaključak odnosi se na prostor cijele BiH. Položaj Brčko distrikta je takav da se nalazi u središtu tri države: Hrvatske, BiH i Srbije, a unutar BiH na granici dva entiteta BiH. Upravo takav položaj determinirao je takav prostorni identitet Brčkog, a time je determiniran i nastanak distrikta kao izdvojene administrativne sredine u uređenju državnog sustava BiH. Glavni element prostornog identiteta BD je svakako stanovništvo koje se tijekom duge povijesti doseljavalo iz svih okolnih krajeva. Svaka etnička skupina formirala je svoja naselja u jednom dijelu ovog prostora. Iako su se na tom prostoru nastanjivale različite etničke skupine koje su za sobom nosile različitu kulturu i različite načine života, prije svega treba uzeti u obzir da je prostor najvažniji element svakog identiteta. Danas su to tri identiteta na jednom prostoru koja svojim zajedničkim životom, neslaganjima, prihvaćanjima/neprihvaćanjima, skoro 20 godina svjesno ili nesvjesno stvaraju jedan zajednički prostorni identitet. << Nikada kao danas etnička/nacionalna višestrukost nije imala jasniji i oštriji oblik društvene fragmentiranosti, i nikada kao danas dispartne percepcije *zemlje, historije i kulture* nisu tako ultimativno utjecale na formuliranje političkih ciljeva u Bosni i Hercegovini. Ako je u tom procesu ostalo pošteđeno i sačuvano još išta od „baštinjenoga bosanskohercegovačkog kulturnog identiteta“, koji se ostvaruje u „civilizacijskoj spletenosti: u istovremenosti jedne zajedničke i triju posebnih tradicija“ (a autor ovih redaka smatra da je ta struktura povijesno-socijalna činjenica dugoga trajanja koja nije lako uništiva, samo je moguće da je danas prešla u duboko latentno stanje),

tada je jasno da je njezina reanimacija i reartikulacija moguća samo uz uspostavljanje optimalnoga društvenog i političkog okvira u kojemu bi svi elementi te strukture bili uravnoteženi i mogli na nekonfliktan način doći do izražaja. Današnja Bosna i Hercegovina suočena je s tim pitanjima dramatičnije i neizvjesnije nego ikada u svojoj novijoj historiji. Problem je, dakle, stari, a odgovori na njega moraju biti novi, jer je nova i povijesna situacija. Ali ni do tih novih odgovora neće biti moguće doći bez razumijevanja strukture o kojoj je ovdje riječ i bez razumijevanja njezine geneze. << (Lovrenović, 2014)

To je opet jedan od Lovrenovićevih zaključaka za stanje cijelog teritorija BiH. Međutim, to se u potpunosti ne može odnositi na Brčko distrikt. Brčko danas funkcionira kao multietnička zajednica i već 18 godina kao takva je uspješna, s obzirom na sustav uređenja ove administrativne cijeline. Takvo političko uređenje (vlada sastavljena od sva tri naroda s jednakim pravima) uvjetovala je nacionalna struktura. U entitetima BiH nacionalna je struktura takva da je jedan narod većinski, što podrazumijeva da ima vlast. Nacionalna struktura je svakako jedan od najbitnijih, a ako ne i najbitniji činitelj prostornog identiteta Brčko distrikta.

4.5. Vjerski i etnički identitet

Lovrenović u svojoj knjizi *Bosanski Hrvati* opisuje složenost u BiH s obzirom na etničku strukturu, te navodi: "etnički identiteti se ovdje ponašaju kao boje u duginom spektru: odlično razaznajete svaku pojedinu, ali granica na kojoj prestaje jedna, a započinje druga nikako se ne može utvrditi" (str.53).

U trećem poglavlju objašnjeno je kako je etnički identitet stariji pojam od nacionalnog identiteta, tj. da se nacionalni identitet vezuje tek za Moderno doba. Ovaj prostor oduvijek je imao složenu demografsku strukturu. Od 1463. do 1512.godine kada Turci zauzimaju Bosansku Banovinu tj. skoro pola stoljeća, ovaj prostor je pod Ugarskom vlašću, a ostali dijelovi BiH su pod Turskom vlašću. Prelazeći pod vlast i jednih i drugih tijekom vremena, najviše je bio područje granice Turske carevine. I u tom razdoblju (1548.) prvi put se spominje naselje Brčko, te se zbog tadašnje vlasti prvim stanovnicima smatraju Muslimani. Granice Turske su se pomicale južnije od Save u unutrašnjost Bosne, a 1700-ih Brčko je pripalo Austriji. Takvi prelasci istog teritorija pod jednu, te nekon nekog vremena po drugu vlast podrazumijevali su i mijenjanje demografske strukture zbog preseljavanja stanovništva (Filipović, 1986). Vinko Filipović u svojem radu također objašnjava prostorni razmještaj stanovnika s obzirom na etničku pripadnost (str.15). „Prema definitivno formiranoj etničkoj strukturi BiH, Brčko se našlo na sjevernoj granici područja koje je naseljeno uglavnom muslimanskim življem. Prisavska naselja zapadno od

Brčkog, sve do Bosanskog Šamca, naseljena su uglavnom hrvatskim življem, a istočno od Brčkog pa sve do ušća Drine, također uz Savu, jest područje naseljeno srpskim stanovništvom“. Austro-Ugarska je 1878. godine odlukama Berlinskog kongresa okupirala BiH. Ta okupacija je imala veliki utjecaj na gospodarski razvoj Brčkog (izgrađeni su putovi, željeznice, uređena je administracija), što je dovelo do porasta stanovnika.

Tablica 3. Etnička struktura stanovništva u naselju Brčko

GODINA	MUSLIMANI	PRAVOSLAVCI	KATOLICI	ŽIDOVI	OSTALI
1879	1843	919	93	46	-
1886	2354	1269	511	133	12
1895	2820	1616	1295	189	78
1910	3114	1761	1388	182	42

Izvor: Plečić, F., 1986.

Od prvog popisa u BiH (1879.), današnji konstitutivni narodi Bosne i Hercegovine bili su popisivani po svojim vjeroispovijestima i domaćinstvima, tj. brojalo se koliko ima kršćanskih (katoličkih i pravoslavnih), a koliko muslimanskih kuća.

U prvom popisu u gradu Brčko, Muslimana (1843) je bilo najviše, zatim Pravoslavaca (919), Katolika (93) i Židova (46). Broj stanovnika po etničkoj pripadnosti se mijenjao, ali Muslimani ostaju najbrojniji. U međupopisnom razdoblju od 1886. do 1895. g. došlo je do primjetnog porasta Katolika. U tom razdoblju doseljavaju se Hrvati iz Slavonije, dok veliki broj muslimanskih obitelji odlazi u Tursku. Također, možemo primijetiti da je u Brčkom postojala etnička skupina Jevreja. Nasljavali su Brčko privučeni trgovinom. Međutim, veliki broj Židova stradao je za vrijeme II svjetskog rata tako da ih danas skoro više i nema.

4.6. Nacionalni identitet

Nacionalnost je suvremeni pojam u odnosu na etničke skupine. Nacionalni identitet ima političko obilježje, te kao takvo ima veliko značenje u višenacionalnim državama.

Tablica 4. Nacionalna struktura općine Brčko

GODINA	HRVATI	MUSLIM.	SRBI	OSTALI
1895	10795	13168	15654	59
1910	22533	16332	18649	304
1921	13169	15454	14555	394
1931	18354	18034	25032	292
1948	19554	13116	17101	198
1953	22831	17499	24234	514
1971	24925	30181	17709	1959
1981	23975	32434	16797	9652
1991	22252	38617	18128	8630
2013	17252	35381	28884	1999

Izvor: Popisi stanovništva: 1895.-1991.- Iz ustanove HZZS;

Tablica 5. Lančani indeks nacionalne strukture stanovništva

Godine	Hrvati	Muslim.	Srbi	Ostali
1895	-			
1910	208,74	124,03	119,13	515,25
1921	58,44	94,62	78,05	129,61
1931	139,37	116,69	171,98	74,11
1948	106,54	72,73	68,32	67,81
1953	116,76	133,42	141,71	259,60
1971	109,17	172,47	73,08	381,13
1981	96,19	107,46	94,85	492,70
1991	92,81	119,06	107,92	89,41
2013	77,53	91,62	159,33	23,16

Izvor: Popisi stanovništva: 1895.-1991.- Iz ustanove HZZS;

No osnovu svih popisa od 1879. godine pa sve do posljednjeg popisa iz 2013. godine, možemo zaključiti da je Brčko prostor koje ima takvu strukturu stanovništva da nijedan od naroda nema apsolutnu većinu. Takva struktura stanovništva je također bila jedan od razloga zašto je danas ovaj prostor zasebna administrativna cijelina.

Ukupan broj stanovnika raste. Rastom broja stanovnika raste i udio svih nacionalnih skupina. U nekim razdobljima izraženiji je rast jedne od skupina, na što je svakako utjecala vlast koja je bila u tom razdoblju i koja je omogućavala veći razvoj jedne nacionalne skupine u odnosu na druge. Tako je broj katolika od 1895. g. naglo počeo rasti jer su granice bile otvorene, te je omogućeno doseljavanje stanovnika iz Hrvatske. Ivan Lovrenović u svojoj knjizi "Bosanski Hrvati" navodi kako se u Bosni tek krajem 19. stoljeća počinje upotrebljavati nacionalno ime Hrvat, bosanski su katolici jedino Bosnu smatrali svojom zemljom i domovinom, i to sa ponosom, a sami sebe nazivali isključivo Bošnjacima, kako su ih zvali drugi. Etničke skupine su kroz povijest imale naziv po svojim religijama, tj. vjeroispovijestima, a svaka od tih religija bila je vezana za jedan od okolnih prostora BiH. Odnosno, katolici su vezani za Hrvatsku, a pravoslavci za Srbiju. Muslimani u BiH danas se nazivaju Bošnjaci. Nazivi naroda u BiH uvijek su bila diskutabilna i vjerojatno nikad dovršena tema. Prije SFRJ, narodi u popisima obilježeni su po svojoj vjeroispovijesti. Za vrijeme SFRJ, katolici i pravoslavci obilježeni su kao Hrvati, a Muslimani su bili svrstani u „Neopredijeljene Muslimane“.

Ono što je još bitno napomenuti jest da u BiH postoje tri službena jezika: bosanski, hrvatski i srpski. To se objašnjava time da svaki narod u državi mora imati svoj jezik. Takva politika provodi se u školstvu, medijima, te u javnom komuniciranju (Lovrenović, 2001).

Slika 5. Položaj okolnih naselja Brčkog

Izvor: <https://www.google.hr/search?q=br%C4%8Dko+karta&client=firefox->

Sve ukupno Grad Brčko ima 59 naselja, a od toga je 21 hrvatsko naselje, 15 bošnjačkih naselja i 23 srpska naselja. Ovakva je klasifikacija napravljena je na osnovu prevladavajućeg naroda u naselju, tj. u svakom naselju udio jedne od nacije u ukupnom broju stanovnika, prema popisu iz 1991. godine, veći je od 60 %. Međutim, i broj stanovnika po naseljima se razlikuje. Tako je npr. u gradu Brčkom prevladavajući narod Bošnjaci (22.994), zatim Srbi (8.253), i Hrvati (2.894). U istočnom i sjevero-zapadnom, te nekoliko naselja u središnjem dijelu distrikta smještene su srpska naselja. Iako se broj Srba u samom gradu, nakon Domovinskog rata povećao. Bošnjačkih naselja je najmanje. Nalaze se u središnjem dijelu, okruženi hrvatskim i srpskim naseljima. Prostiru se u smjeru sjeveroistok-jugozapad. Bošnjačkih naselja je najmanje ali većina naselja broji više do 1000 stanovnika.

4.7. Percepcija prostornog identiteta Brčkog

U ovom istraživanju intervjuirano je 12 osoba. Sve osobe su građani Brčko distrika, sa stalnim prebivalištem. Također, izabrane su osobe koje tamo žive cijeli život kako bismo dobili što reprezentativniju percepciju stanovnika o prostornom identitetu Brčkog. Nastojala sam da ispitanici budu različitih dobnih skupina. Ispitane osobe su u dobi od 23 do 54 godine. Obuhvaćene su tri dominantne nacionalne skupine sa tog prostora, tj. intervjuirana su četiri Hrvata, četiri Srbina, te četiri Bošnjaka. Svrha ovog intervjua jest istražiti percepciju prostornog identiteta od strane različitih nacionalnih skupina koje nastanjuju taj prostor.

Ono oko čega su se svi ispitanici složili jest da je trenutna administrativna podjela BiH nefunkcionalna. Tri administrativne jedinice, te još podjela unutar Federacije BiH na kantone, stvaraju preveliko financijsko opterećenje za državu. Od svih ispitanika, samo dvije osobe, jedan Srbin i Hrvat smatraju da da bi se trebao oformiti treći – hrvatski entitet. Prevladavajuće mišljenje je da je takvo državno uređenje bila dobra opcija za zaustavljanje rata i za izvjesno razdoblje nakon rata, ali danas bi se to trebalo izmijeniti u okvirima Daytonskog sporazuma. Postoji konsenzus oko toga da je potrebno izmijeniti državni sustav, ali oko rješenja kako uspostaviti novo državno uređenje ne postoji konsenzus čak niti unutar jedne nacionalne skupine. Jedni smatraju da je potrebno ukinuti entitete i Brčko distrikt, te podijeliti cjelokupni teritorij BiH na županije sa jedinstvenom zakonodavnom, sudskom i izvršnom vlasti, drugo predloženo rješenje je formiranje trećeg entiteta kako bi se zaštitio interes Hrvata u državi, a treće rješenje je ostaviti postojeću administrativnu organizaciju, te ukinuti samo kantonalnu podjelu Federacije, što bi financijski rasteretilo državu.

Na pitanje „je li distrikt oformio svoj prostorni identitet“, svi ispitanici su odgovorili da je distrikt uspio oformiti i osnažiti svoj politički identitet, s obzirom da ima svoje pravosuđe i policiju, te da skoro ima status „države u državi“. Također, većina smatra da se od distrikta puno više očekivalo nego što je ostvareno. Kada je distrikt nastao (2000. godine), tada je razvoj Brčkog mogao parirati sa dva susjedna grada – Bijeljinom i Tuzlom. Danas su ta dva grada u mnogim aspektima napredovala, dok je Brčko počelo u mnogočemu zaostajati.

Još jedna činjenica oko koje se također svih 12 ispitanika slaže je da Brčko ne iskorištava svoje potencijale. Grad je poznat po tome što sva tri naroda žive i rade zajedno. To je svakako pozitivno i bilo bi dobro da ostatak BiH može imati takvo jedinstvo. Svoj identitet Brčko treba temeljiti na tome što se nalazi na ukrštanju važnih putnih pravaca, velikoj frekvenciji ljudi, rijeci

Savi, mogućnošću da samo donosi povoljnije zakone i privuče privredu. Ono ne treba graditi svoj identitet na tome što tu žive tri naroda, to ne treba osnovna identifikacija za Brčko.

Također, mnogi se slažu da treba nastaviti razvijati multietničke odnose, iskoristiti veliki budžet, usmjeravati sredstva iz budžeta u konkretne projekte i planove, poštivati različitosti, podržavati integritet i suverenitet države, uključivati mlade u politička zbivanja, razbijati predrasude, poštivati religijske, vjerske i druge različitosti, te sprječavati mlade da odlaze iz Brčkog. Prevladavajuće mišljenje je da se treba uzeti u obzir da je ovo ruralni prostor, te treba raditi na razvoju poljoprivrede i razvoju ruralnog turizma. U svijetu se danas sve više razvija ruralni turizam, a Brčko ima što za ponuditi. Jasmina Đapo: „Brčko distrikt je uspio stvoriti prepoznatljiv prostorni identitet, a i zadatak multietičnosti je od samog proglašenja distrikta ozbiljno shvaćen, velikim dijelom i pod pritiskom supervizije, no vremenom je ta multietičnost postala prirodni dio svakodnevnice u svim sferama društvenog života i može se reći da je u tom pogledu Brčko Distrikt dobar model za cijelu državu“.

Većina se složila oko toga da niti jedan entitet nema dominantni utjecaj na distrikt. S obzirom da se vlast u distriktu mijenja svake četiri godine, jedino tada bi se moglo reći da jedan od entiteta može imati veći utjecaj, s obzirom na to koja nacija se u tom trenutku nalazi na vlasti. Zanimljivo je što se mogu izdvojiti samo tri ispitanika koja su imala drugačije mišljenje, a sva tri ispitanika pripadaju različitoj nacionalnoj skupini. Hrvat je odgovorio da niti jedan entitet nema utjecaj i da tako treba biti, Srbin je odgovorio da Federacija ima veći utjecaj, a Musliman je odgovorio da veći utjecaj ima Republika Srpska, jer kod Muslimana u Federaciji vlada nejedinstvo.

Činjenica je da se u BiH mijenja demografska slika. Prevladavajuće mišljenje je da će distrikt postati naseljen većinski Muslimanskim stanovništvom, iz razloga što su ulaskom RH u EU, Hrvati iselili iz države. Otišao je veliki broj mladih sa svojim obiteljima, dok su u Brčko distriktu ostali uglavnom pripadnici starije životne dobi. Demografska struktura će postati jednostavnija te da će Brčko distrikt biti priklonjeniji Federaciji BiH.

Ispitanici se najviše osvrću na prošlost Brčkog, kada je to bio jedan od razvijenijih gradova. Jedan od ispitanika je naveo da je Brčko nekada bilo centar razvoja, te centar priliva stanovništva iz ostalih dijelova BiH, te također navodi kako je Brčko bio u odnosu na druga dva entiteta ono što danas predstavlja inozemstvo, tj. u našem slučaju zapadna Europa.

Prije rata Distrikt je bio razvijeniji i imao je tvornice i pogone koji su nakon rata zatvoreni. Od formiranja Distrikta otežani su i narušeni i odnosi sa gradovima koji su u Republici Srpskoj kao i

u Federaciji BiH, te zbog određenih političkih neslaganja dolazi do stagnacije gospodarstva. Također došlo je i do iseljavanja velikog broja stanovništva koji se ni nakon rata nije vratio u svoje domove. Pored toga, rat je učinio da se veliki broj ljudi doseli u Brčko, tako da se promijenila i nacionalna struktura u velikoj mjeri. Svi se slažu da došlo do promjene u političkom, demografskom i kulturnom pogledu.

Većina stanovnika izražava nezadovoljstvo prema vlasti u distriktu. Njih smatraju glavnim krivcima zašto se distrikt više ne razvija. Suludo je sa tolikim budžetom sa kojim raspolaže distrikt raditi tako male stvari. "Tako srozati standard je apsolutno neprihvatljivo". Prije rata Brčko je imalo imidž grada sa razvijenom poljoprivredom, a posebno uzgojem šljive koja se izvozila u Rusiju, razvijenom industrijom itd. Današnji imidž Brčkog zasniva se prvenstveno na posebnosti koju ima u BiH, tj. na statusu distrikta. Ljudi iz drugih gradova misle da se u Brčkom živi bajno zbog budžeta od 220 milijuna, pa se Brčko unutar BiH identificira posebno po veoma velikom budžetu i velikim budžetskim plaćama. Uzimajući u obzir sve to, distrikt ima potencijal da ima i svoje pozorište, kino, galerije ili muzeje i da ponudi veći broj kulturnih manifestacija. Takav, kulturni identitet Brčkog je u potpunosti zapostavljen u odnosu na prijeratno razdoblje. Taj kulturni život grada držao je građane na okupu bez obzira na nacionalnost i religiju.

5. RASPRAVA

Iz ovog istraživanja možemo zaključiti da se stanovništvo uglavnom slaže da problem nacionalnosti, te problem pripadnosti prostora nije najveći problem. Iako je Brčko bilo sporno pitanje pri podjeli države na entitete, danas se stopio u ukupnoj administraciji BiH, te je prihvaćen od strane svojih građana. Proučavajući literaturu o daljoj i bližoj povijesti Brčkog, susretala sam se s različitim stavovima o pripadanju distrikta, što nije ništa neuobičajeno kako za prostor distrikta, tako i za prostor cijele BiH. U srpskoj literaturi, autori navode činjenice i dokaze kako prostor distrikta pripada srpskom narodu, te kao glavne razloge složene nacionalne strukture stanovništva navode pokatoličenje i islamizaciju. U literaturi sa bošnjačkim autorima, navode se činjenice da se naselje Brčko prvi puta spominje za vrijeme Turske vlasti, te da su službeno prvi stanovnici Brčkog Muslimani. Hrvatskih autora koji pišu o ovom prostoru nema puno. Ako bismo poredili osjećaj pripadnosti ovom prostoru, svakako je najmanji kod Hrvata. Iako je ovo prostor koji je zbog sva tri naroda dobio ovakav status u državi, Srbi i Muslimani u posljednjih dvadeset godina još više obilježili ovaj prostor svojim, dok Hrvati sve manje imaju svoj udio u ukupnom identitetu Brčkog. Razlog tome su svakako emigracije. Gospodarsko stanje u državi uvjetovalo je iseljavanje ukupnog stanovništva na zapad, a Hrvatima je jednostavnije jer imaju hrvatske dokumente koji im olakšavaju dobiti radnu dozvolu u Europskoj Uniji. Također, hrvatsko stanovništvo uglavnom je naseljeno u ruralnim područjima, gdje se stanovništvo bavilo poljoprivredom. Sada se socio-ekonomska struktura stanovništva promijenila, poljoprivreda je gotovo izumrla, što je primoralo mlade ljude na odlazak i potragu za boljim radnim mjestima.

6. ZAKLJUČAK

Prostorni identitet distrikta determiniran je položajem u odnosu na položaj Hrvatske, položaj Srbije, te u odnosu na položaj entiteta u državi. Također, veliku ulogu za prostorni identitet distrikta ima i historijsko-geografski razvoj. Burna prošlost, nestabilnost i pripadnost različitim političkim tvorevinama utjecale su na to da je i danas na ovom prostoru demografska struktura složenija. Složenija je nego u drugim dijelovima BiH. Ovako rješenje državnog uređenja trebalo je biti privremeno. Međutim, stanovništvo je takvu administrativnu podjelu privatilo, a država ne nudi drugo rješenje. Položaj i stanovništvo prostora određuju puno toga. Do 20. stoljeća promjene stanovništva nisu bile drastične. Tek nakon Domovinskog rata dolazi do naglih promjena koje bi se mogle u budućnosti odraziti i na promjenu prostornog identiteta Brčkog. Trenutno vladu distrikta čine sva tri naroda. Iako je došlo do promjene nacionalne strukture, dovoljan je udio u stanovništvu svake od nacionalnih skupina, da imaju pravo biti u skupštini distrikta, tj. ravnopravni u vlasti. Moglo bi se reći da i to jednim dijelom održava prostorni identitet takvim kakav jest. Ono što se za Brčko često navodi kao pozitivna karakteristika je multietničnost, te manje je međunacionalne napetosti nego u drugim gradovima. Tako je bilo prije Domovinskog rata, a i nakon. Tako su ljudi naučili živjeti. Činjenica je da je na trenutno državno uređenje BiH najviše utjecao nacionalni sastav stanovništva, pa tako i na političko uređenje distrikta. Vrlo moguće je da će se promjenom nacionalne strukture dovesti u pitanje promjena državnog uređenja BiH. Time bi prostor distrikta dobio drugačiju političku ulogu u državi, što bi se svakako odrazilo i na prostorni identitet. U identitetu Brčkog naglašena je politička komponenta, te ga se često naziva „država u državi“. Također, svrstava se u najrazvijenije gradove u BiH jer se veliki dio državnog proračuna odvaja samo Brčko distrikt. Stanovnici distrikta ga tako ne doživljavaju. Smatraju da Brčko nije postiglo ono što se očekivalo. Također, ne pridaju veliku važnost multietničkom uspješnom funkcioniranju, nego su više nezadovoljni i nostalgичni jer je nekada bio kulturni i gospodarski centar, a danas ga ne mogu tako nazvati.

Kroz rad se došlo do sljedećih spoznaja o postavljenim hipotezama

1. Brčko predstavlja raskrižje tri države: BiH, Hrvatske i Srbije;

Prostor Brčkog okruženo tri države BiH, Hrvatskom i Srbijom i sa dva entiteta unutar države BiH. U političkom smislu, kroz povijest Brčko je imalo strateški značaj. U samom centru grada postoji granica sa Republikom Hrvatskom, te na istoku i zapadu graniči sa općinama Republike Srpske(BiH), na sjeveroistoku i jugozapadu su općine Federacije BiH. Tako da se ova hipoteza može potvrditi.

2. Brčko svoj identitet temelji na prostornom obuhvatu i etničkoj složenosti;

Historijsko-geografski razvoj uvjetovao je složenu etničku strukturu. Prostor je često bio pod različitim političkim tvorevinama, što je pokretalo i mehaničko kretanje stanovništva. Zbog svoje prostorne i demografske složenosti ostao je neriješen slučaj pri podjeli BiH na dva entiteta. Danas je to zasebna administrativna cijelina, bez većeg utjecaja bilo kojih od tri naroda. Iako, udio svake od tri nacionalne skupine u ukupnom stanovništvu nije jednak, ravnopravno sudjeluju u vlasti. S obzirom da distrikt uspješno funkcionira već dugi niz godina kao multietnički prostor, možemo prihvatiti da svoj identitet temelji kako na prostornom obuhvatu tako i na etničkoj složenosti.

3. Identitet Brčkog sa svojim posebnostima ni danas se u cijelosti ne prihvaća od strane naroda koji žive na tom prostoru;

Ono što možemo zaključiti na osnovu ovog istraživanja jest da je nacionalna napetost na ovom prostoru manje izražena nego u ostalim dijelovima BiH. Kontradiktorno je to da je jedini prostor koji je ostao neopredijeljen, sa složenijom nacionalnom strukturom, složenijim prostornim obuhvatom i specifičnim političkim uređenjem, a da je manje naglašen utjecaj i dominacija bilo kojeg od naroda. Brčko je kontaktni prostor tri države, te prostor sa tri nacionalne skupine. Takav identitet je prihvaćen. Međutim, stanovnici distrikta ne napominju to kao ponos i uspjeh. Brčko je pored takvih svojih prednosti i potencijala, trebao imati i bolju gospodarsku poziciju u državi, uzimajući u obzir i izdvajanje finansijskih sredstava iz ukupnog državnog proračuna. Pored toga, ovaj prostor je nekada bio veliki industrijski i kulturni centar. Ljudi, više naglašavaju važnost takvog identiteta koji se danas potpuno izgubio.

4. Na razvoj identiteta utječu promjene u nacionalnoj strukturi.

Jedan od glavnih razloga zašto se prostor distrikta nije mogao pripojiti niti jednom od dva entiteta u BiH jest složena nacionalna struktura. U odnosu na tadašnju nacionalnu strukturu, danas je ta slika drugačija. Nakon rata, prošlo je 20 godina do prvog popisa stanovništva. Prema popisu iz 2013.godine i dalje je dovoljan udio stanovništva svake od nacionalnih skupina za sudjelovanje u vlasti. Kada se to promijeni, tj. kada dođe do gubljenja prava sudjelovanja u vlasti

pojedinačnih nacionalnih skupina, smatram da će doći i do većih promjena na identitet prostora. Tako da trenutna situacija demografske strukture ne utječe na promjenu identiteta u odnosu na ranije. Međutim, prostor je nestabilan, tako da bi u budućnosti promjene u nacionalnoj strukturi mogle utjecati na razvoj identiteta.

7. LITERATURA I IZVORI

1. Azaryahu, M., 1999: Politički simboli u svakidašnjici, polisistemi pristup istraživanju, *Etnološka tribina* 22, 255-267.
2. Babić, M., 1996: Bosnian Posavina, Vidovice BiH
3. Cerutti, F., ed., 2006: Identitet i politika, Zagreb : Politička kultura
4. Crang, M., 1998: *Cultural geography*, Routledge, London.
5. de Benoist, A., 2014.: Što je to identitet?,
<http://www.matica.hr/vijenac/526/sto-je-to-identitet-23182/> (23.11.2017.)
6. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
7. Đorđić M., 1996: Bosanska Posavina: Prirodna obilježja Bosanske Posavine i Povijesni pregled Bosanske Posavine
8. Đošić, D., 1996.,: Demografija sa statistikom
9. Federalni zavod za agropedologiju: pedološka karta Brčko Distrikta BiH.
10. IPA program Europske Unije (2011.): Nacrt plana upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u Brčko Distriktu BiH.
11. JU „Komunalno Brčko“ d. o. o.
12. Korunić P., 2003: Nacija i nacionalni identitet, *Zgodovinski časopis* 57, Ljubljana
13. Korunić, P., 2005: Nacija i nacionalni identitet, *Revija za sociologiju* 36, 87-105
14. Kukić S., 2011, Reforme u uvjetima etnički konfliktnih društava – primjer Bosne i Hercegovine
15. Lepirica A, 2002.: Reljef BiH
16. Lilić L. Uvod u politički sistem BiH, 2009.; Teritorijalna politička organizacija BiH: Brčko distrikt; Sarajevo, 2009.str.337-258.
<file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/LITERATURA%20ZA%20DIPLOMSKI/ZADNJA-VERZIJA-ZBORNİK-bez-korica-copy-politički%20ustroj%20BiH.pdf> (4.10.2017)
17. Lovrenović, I., 2010: Bosanski Hrvati; Esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture
18. Lovrenović, I., 2014: Kulturni identitet
<http://ivanlovrenovic.com/2014/03/kulturni-identitet-bosne-i-hercegovine/> (2.12.2017)
19. Mujačić, M., (1995.): Brčko srce Bosanske Posavine, Sarajevo

20. Nejašmić, I., 1996: Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima, Školska knjiga, Zagreb
21. Pavić, R., 2009: Što je Europa, ili pitanje identiteta, Anali Hrvatskog politološkog društva
22. Pobrić A, 2002,: Osnovne značajke i posljedice migracijskih kretanja u Bosni i Hercegovini

file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/LITERATURA%20ZA%20DIPLOMSKI/5_Pobric_4_2002.pdf (19.11.2017)
23. Popis stanovništva BiH, 2013;

http://fzs.ba/wp-content/uploads/2016/06/Preliminarni_hr.pdf (15.10.2017)
24. Pranjković A, 2014.: Povijest Hrvata Brčanskog kraja

<http://www.hrvatski-dom.com/povijest/411-br%C4%8Dko-za-vrijeme-austro-ugarske-vladavine.html> (27.1.2018)
25. Ramljak, M., 2016: Geografska obilježja Brčko distrikta
26. Slavuj, L.,2011: O mjestima i identitetima

<http://www.geografija.hr/svijet/o-mjestima-i-identitetima/>(12.1.2018)
27. Republički hidrometeorološki zavod Republike Srpske, Banja Luka. - Skupština Brčko Distrikta BiH, (2007.): Nacrt plana strategije razvoja Brčko Distrikta BiH 2008.- 2012., Brčko.
28. Skupština Brčko Distrikta BiH, (2009.): Strategija razvoja Brčko Distrikta BiH 2008.- 2017., Brčko.
28. Spahić i Jahić, 2014.: Geografske regionalizacije Bosne i Hercegovine u svjetlu Euroatlantskih integracija, Sveučilište u Sarajevu, str.35-52
29. Šterc, 1986.: O suvremenom geografskom objektu istraživanja s posebnim osvrtom na demografiju, Geografski glanik 48,
30. Šterc i Monika Komušanac, 2014., Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji, Mostariensia 18
31. Vijeće ministara BiH, (2011.): Procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća., Sarajevo
32. Vinković A., 2009,: Konstrukcija političkog identiteta, Filozofski fakultet Zagreb
33. Zelenika, R., 2000: Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka

8. POPIS SLIKA I TABLICA

Slika 1. Geografski položaj Brčko distrikta

Slika 2. Kretanje stanovništva Brčkog od 1948. do 2013. godine

Slika 3. Nacionalna struktura stanovništva Brčkog 1948. - 2013. godine

Slika 4. Položaj distrikta u odnosu na entitete i susjedne države

Slika 5. Položaj okolnih naselja Brčko distrikta

Tablica 1. Ukupan broj stanovnika po popisima

Tablica 2. Tipizacija prostorne uvjetovanosti geografsko identiteta i njezini faktori

Tablica 3. Etnička struktura stanovništva u gradu Brčko

Tablica 4. Nacionalna struktura stanovnika Općine Brčko: 1895-2013.godine

Tablica 5. Lančani indeks nacionalne strukture stanovništva: 1895-2013.godine